

ΜΕΡΟΣ 1

Τι είναι η Οικονομική;

Κεφάλαιο 1: Οι πρώτες αρχές

Κεφάλαιο 2: Οικονομικά υποδείγματα:
Αντισταθμίσεις και εμπόριο

ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΣΕ ΜΙΑ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗ

Λονδίνο, Νέα Υόρκη και Τόκιο έχουν έναν κοινό παρονομαστή: είναι μεγαλουπόλεις – τεράστια μητροπολιτικά συγκροτήματα τα οποία εκτείνονται σε τεράστιες εκτάσεις γης, με πληθυσμό δεκάδων εκατομμυρίων κατοίκων. Και ενώ ο περισσότερος κόσμος είναι εξοικειωμένος με αυτές τις μεγαλουπόλεις, είναι πολλοί εκείνοι που δεν γνωρίζουν τη μεγαλύτερη μεγαλούπολη από όλες: το τεράστιο αστικό συγκρότημα που είναι γνωστό ως Δέλτα του ποταμού Περλ στην Κίνα. Στο Δέλτα του ποταμού Περλ, που έχει έκταση περίπου ίδια με την πολιτεία Μέριλαντ, ζουν πάνω από 55 εκατομμύρια κάτοικοι.

B. Hall/Getty Images

Ryan P. Vile/Getty Images

Πριν από σαράντα περίπου χρόνια, η Κίνα ήταν μια φτωχή χώρα με υπανάπτυκτη οικονομία. Σήμερα παράγει προηγμένα προϊόντα για όλο τον κόσμο, εξέλιξη που εξασφάλισε σχετικά άνετα εισοδήματα σ' ένα μεγάλο μέρος του κινεζικού λαού.

Με τι ασχολούνται όλοι αυτοί οι άνθρωποι; Ένα σημαντικό ποσοστό τους απασχολείται στην παραγωγή αγαθών για τις διεθνείς αγορές και ειδικά, αλλά όχι μόνον, στην παραγωγή εξαρτημάτων για ηλεκτρονικές συσκευές: σχεδόν κάθε έξυπνο τηλέφωνο (smartphone), κάθε τάμπλετ (tablet) και κάθε ηλεκτρονικός υπολογιστής περιέχει εξαρτήματα που έχουν κατασκευαστεί στο Δέλτα του ποταμού Περλ. Οι κάτοικοι όμως των μεγαλουπόλεων δεν είναι μόνον παραγωγοί, αλλά και καταναλωτές. Και ενώ ο μισθός του μέσου εργαζόμενου στο Δέλτα του ποταμού Περλ είναι σχετικά χαμηλός σύμφωνα με τα αμερικανικά μέτρα, το σύνολο των μισθών και των εισοδημάτων είναι αρκετά μεγάλο για να στηρίζει έναν τεράστιο τομέα λιανικών πωλήσεων, από τις μικρές οικογενειακές εμπορικές επιχειρήσεις έως τα καταστήματα που πωλούν ακριβά είδη πολυτελείας.

Και όμως πριν από λίγο καιρό, ούτε η μεγαλούπολη στο Δέλτα του ποταμού Περλ ούτε ο οικονομικός δυναμισμός που ενσωματώνει ήταν ορατά. Έως σχετικά πρόσφατα, το 1980, περί τα 800 εκατομμύρια άνθρωποι ζούσαν στην Κίνα με λιγότερα από 1,50 δολάρια την ημέρα. Ο μέσος Κινέζος είχε λίγο-πολύ το φαγητό που χρειαζόταν και ένα κεραμίδι πάνω από το κεφάλι του, αλλά ελάχιστα πέραν τούτων. Στην πραγματικότητα, το βιοτικό του επίπεδο ήταν χαμηλότερο απ' ό,τι ήταν αιώνες πριν.

Εντούτοις, τα χρόνια μετά το 1980, τα εισοδήματα των Κινέζων αυξήθηκαν πάνω από δέκα φορές σε πραγματικούς όρους, και το ποσοστό φτώχειας (το ποσοστό του πληθυσμού που ζει με λιγότερα από 1,90 δολάρια

ΤΙ ΘΑ ΜΑΘΟΥΜΕ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

- Ποιοι είναι οι βασικοί όροι που σχετίζονται με την **οικονομική** και την **οικονομία** και ποια είναι η σημασία τους;
- Ποιες είναι οι τέσσερις αρχές που καθοδηγούν τις **επιλογές** των ατόμων;
- Ποιες είναι οι πέντε αρχές που διέπουν τον τρόπο με τον οποίο αλληλεπιδρούν οι ατομικές επιλογές;
- Ποιες είναι οι τρεις αρχές που εξηγούν τις **αλληλεπιδράσεις** σε όλο το εύρος της οικονομίας;

την ημέρα) μειώθηκε από 88% το 1981 στο 0,7% το 2015. Η ραγδαία ανάπτυξη της μεγαλούπολης στο Δέλτα του ποταμού Περλ είναι γεγονός απίστευτης επιτυχίας, χάρις στην οποία εκατοντάδες εκατομμύρια Κινέζοι ξέφυγαν από την απόλυτη φτώχεια των τελευταίων δεκαετιών. Ποτέ άλλοτε στην ιστορία της ανθρωπότητας δεν είχαμε δει τόσο μεγάλη πρόοδο σε ένα τόσο μεγάλο πλήθος.

Μολονότι πρόκειται πράγματι για μια αξιοθαύμαστη ιστορία, εντούτοις δεν είναι εντελώς μοναδική. Από το 1840 έως το 1910, οι Βρετανοί εργάτες πέτυχαν επίσης μια πολύ σημαντική άνοδο του βιοτικού επιπέδου τους. Και η επιτυχία αυτή επαναλήφθηκε αμέσως μετά στις Ηνωμένες Πολιτείες, προετοιμάζοντας έτσι το έδαφος για τη μεγάλη ευημερία που απολαμβάνουν σήμερα οι Αμερικανοί. Σχολιάζοντας τον τρόπο με τον οποίο οι Βρετανοί ξέφυγαν από τη φτώχεια, ο μεγάλος οικονομολόγος Άλφρεντ Μάρσαλ (Alfred Marshall) διατύπωσε μια παρατήρηση που ισχύει εξίσου για τους σημερινούς εργαζομένους της Κίνας: «Η ελπίδα ότι η φτώχεια και η άγνοια μπορούν σταδιακά να εξαλειφθούν εκπηγάζει, σε μεγάλο βαθμό, από τη σταθερή πρόοδο των εργαζομένων τάξεων στη διάρκεια του 19ου αιώνα».

Τα πρωτοφανή αυτά γεγονότα επηρεάζουν τη ζωή μας σήμερα με ποικίλους τρόπους. Χρησιμοποιείτε έξυπνα τηλέφωνα και φορητούς υπολογιστές που κατασκευάζονται στο Δέλτα του ποταμού Περλ, ενώ σπουδάζετε σε ένα εξαιρετικό πανεπιστημιακό ίδρυμα των Ηνωμένων Πολιτειών, δηλαδή, σε μία από τις πλουσιότερες χώρες του κόσμου.

Το Δέλτα του ποταμού Περλ, μας μεταφέρει στην ιστορική Καντόνα – στον βιομηχανικό κόμβο των περίπου 25 εκατομμυρίων ανθρώπων– που μας δείχνει πώς μειώθηκε το ποσοστό φτώχειας.

Τι μπορεί να μας πει η Οικονομική για όλα αυτά; Πάρα πολλά, όπως θα φανεί στη συνέχεια. Σε αυτό το βιβλίο θα διδαχθείτε πώς αυτές οι αξιοσημείωτες αλλαγές, οι οποίες επέτρεψαν σε εκατομμύρια ανθρώπους να ξεφύγουν από τη φτώχεια, συνδέονται με ένα απλό, αλλά αρκετά σημαντικό σύνολο ερωτημάτων στα οποία

© gmp037/Guangzhou/Shutterstock

Το Δέλτα του ποταμού Περλ, μας μεταφέρει στην ιστορική Καντόνα – στο αστικό και βιομηχανικό σύμπλεγμα των περίπου 25 εκατομμυρίων ανθρώπων– που μας δείχνει πώς μειώθηκε το ποσοστό φτώχειας.

επιχειρεί να δώσει απάντηση η οικονομική. Μεταξύ των ερωτημάτων αυτών περιλαμβάνονται:

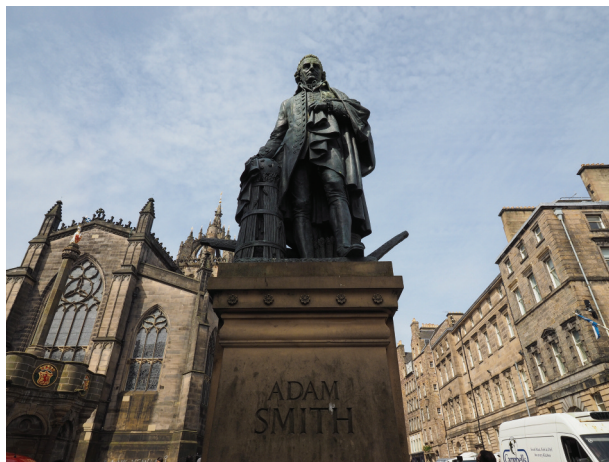
- Πώς λειτουργεί το οικονομικό μας σύστημα; Δηλαδή, πώς κατορθώνει να παράγει και να διανέμει αγαθά;
- Πότε και γιατί το οικονομικό μας σύστημα ξεφεύγει από την πορεία του, οδηγώντας ανθρώπους σε αντιπαραγωγικές συμπεριφορές;
- Γιατί υπάρχουν ανοδικές και καθοδικές φάσεις στην οικονομία; Με άλλα λόγια, γιατί κάποιες φορές η οικονομία έχει μια κακή χρονιά;
- Γιατί η μακροχρόνια περίοδος είναι μια ιστορία ανοδικών φάσεων και όχι καθοδικών; Δηλαδή, γιατί η Κίνα έγινε πολύ πλουσιότερη με την πάροδο του χρόνου, όπως και η Μεγάλη Βρετανία και οι Ηνωμένες Πολιτείες;

Ας ρίξουμε, λοιπόν, μια ματιά στα ερωτήματα αυτά και ας δώσουμε μια σύντομη προεπισκόπηση του τι θα μάθετε σ' αυτό το βιβλίο.

Το αόρατο χέρι

Το τεράστιο βιομηχανικό και καταναλωτικό αστικό συγκρότημα που είναι σήμερα το Δέλτα του ποταμού Περλ είναι ένα σχετικά νέο δημιούργημα. Μόλις πρόσφατα, το 1980, η περιοχή ήταν οικονομικά καθυστερημένη και στάσιμη. Στον πυρήνα της περιοχής βρισκόταν η Σεντσέν, που ήταν τότε ένα μικρό και πολύ φτωχό ψαροχώρι. Πώς μπόρεσε αυτή η απομονωμένη και καθυστερημένη περιοχή να αναπτυχθεί σε παγκόσμιο εργαστήριο ηλεκτρονικών και να μετατραπεί σε δυναμικό δημιουργό πλούτου;

Για να επιτευχθεί το επίπεδο ευημερίας που έχουν κατακτήσει οι Ηνωμένες Πολιτείες –επίπεδο στο οποίο μόνον τώρα μπορεί να προσβλέπει ο μέσος κάτοικος του Δέλτα του ποταμού Περλ– απαραίτητη προϋπόθεση είναι η ύπαρξη ενός εύρυθμου συστήματος για τον συντονισμό των παραγωγικών δραστηριοτήτων – των δραστηριοτήτων που δημιουργούν τα αγαθά και τις υπηρεσίες που θέλει ο κόσμος και τα διανέμει στους ανθρώπους που τα

Ο ανδριάντας του Άνταμ Σμιθ στο Εδιμβούργο. Ένα από τα βασικά θέματα της μικροοικονομικής είναι η εγκυρότητα της διορατικότητας του: άτομα που επιδιώκουν την εξυπηρέτηση των προσωπικών τους συμφερόντων, προάγουν τα συμφέροντα όλης της κοινωνίας.

τρικά σχεδιασμένη οικονομία, στην οποία οι αποφάσεις σχετικά με τι θα παράγουν τα εργοστάσια και τι αγαθά θα διανέμονται στα νοικοκυριά λαμβάνονταν από κυβερνητικούς αξιωματούχους. Ωστόσο, η εμπειρία απέδειξε ότι οι κατευθυνόμενες οικονομίες δεν λειτουργούσαν καλά. Οι παραγωγοί σε κατευθυνόμενες οικονομίες, όπως ήταν η οικονομία της Κίνας πριν από το 1980, ή η οικονομία της Σοβιετικής Ένωσης πριν από το 1991, συνήθως αδυνατούσαν να παράγουν επειδή δεν είχαν κρίσιμες πρώτες ύλες, ενώ και όταν κατάφερναν να παραγάγουν αγαθά διαπίστωναν συχνά ότι κανένας δεν ήθελε τα προϊόντα τους. Οι καταναλωτές συχνά αδυνατούσαν να βρουν είδη

Η **οικονομία** (economy) είναι ένα σύστημα συντονισμού των παραγωγικών δραστηριοτήτων της κοινωνίας.

Οικονομική (economics) είναι η κοινωνική επιστήμη που μελετά την παραγωγή, τη διανομή και την κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών.

Η **οικονομία της αγοράς** (market economy) είναι μια οικονομία στην οποία οι αποφάσεις για την παραγωγή και την κατανάλωση λαμβάνονται από τους ατομικούς παραγωγούς και καταναλωτές.

πρώτης ανάγκης, όπως το χαρτί υγείας ή το γάλα. Από το 1959 έως το 1961, σε αυτό που είναι σήμερα γνωστό ως «Μεγάλο Άλμα Οπισθοδρόμησης»¹, η κινεζική κυβέρνηση ώθησε εσφαλμένα σε ακραία όρια την κατευθυνόμενη οικονομία της, με αποτέλεσμα να οξύνει στο έπακρο τις οικονομίες δυσκολίες των Κινέζων και να οδηγήσει στον θάνατο εκατομμύρια ανθρώπους, χωρίς λόγο.

Το 1978, η κυβέρνηση της Κίνας αναγνώρισε τελικά ότι το οικονομικό υπόδειγμά της δεν ήταν λειτουργικό, και ξεκίνησε μια αξιοσημείωτη προσπάθεια μετασχηματισμού της κατευθυνόμενης οικονομίας της σε **οικονομία της αγοράς**, δηλαδή, σε μια οικονομία στην οποία η παραγωγή και η κατανάλωση είναι το αποτέλεσμα αποκεντρωμένων αποφάσεων που λαμβάνουν επιχειρήσεις και άτομα. Η οικονομία των Ηνωμένων Πολιτειών είναι οικονομία της αγοράς. Και στη σημερινή Κίνα δεν υπάρχει κεντρική αρχή που να υπαγορεύει στους ανθρώπους τι πρέπει να παράγουν ή πώς να

ζητούν. Αυτό το είδος συστήματος εννοούμε όταν μιλάμε για **οικονομία**. Και η **οικονομική** είναι η κοινωνική επιστήμη που μελετά την παραγωγή, τη διανομή και την κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών.

Μια οικονομία επιτυγχάνει τον σκοπό της στον βαθμό που κατορθώνει, στην κυριολεξία όμως, να παράγει και να διανέμει αγαθά. Και όπως είδαμε, τα τελευταία σαράντα χρόνια η κινεζική οικονομία είχε επιτύχει μια εντυπωσιακή αύξηση των αγαθών που παράγει και διανέμει τόσο στους κατοίκους της όσο και στον υπόλοιπο κόσμο.

Επομένως, κάτι πρέπει να κάνει σωστά η κινεζική οικονομία, και ίσως πρέπει να επαινέσουμε τους υπεύθυνους. Μπορείτε να μαντέψετε την απάντηση; Δεν υπάρχει κανένας υπεύθυνος – τουλάχιστον όχι πλέον.

Τη δεκαετία του 1970, πριν από την τρομερή ανάπτυξη του Δέλτα του ποταμού Περλ, η Κίνα είχε μια *κατευθυνόμενη οικονομία* (command economy), ή κεν-

1. Το *Μεγάλο Άλμα Οπισθοδρόμησης* (The Great Leap Backward) ήταν η δυτική αποτίμηση για αυτό που η κινεζική κυβέρνηση του Μάο Τσε Τουνγκ, για την ίδια περίοδο και το ίδιο οικονομικό πρόγραμμα, ονόμαζε *Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός* (Great Leap Forward). Στη μία ή την άλλη εκδοχή, το *Μεγάλο Άλμα* είχε ως αποτέλεσμα δεκάδες εκατομμύρια θανάτους (με εκτιμήσεις που κυμαίνονταν μεταξύ 18 και 45 εκατομμύρια ψυχές), καθιστώντας τον Μεγάλο Κινεζικό Λιμό τον μεγαλύτερο στην ανθρώπινη ιστορία.

σίες που επιθυμούν. Πράγματι, οι άνθρωποι εμπιστεύονται πολύ άνετα τη ζωή τους στο σύστημα της αγοράς: οι κάτοικοι μιας οποιασδήποτε μεγάλης πόλης θα λιμοκτονούσαν μέσα σε μερικές ημέρες εάν οι μη σχεδιασμένες, αλλά κάπως τακτικές δράσεις χιλιάδων επιχειρήσεων δεν εξασφάλιζαν τον σταθερό εφοδιασμό της αγοράς με αγαθά. Αλλά όσο παράξενο και αν ακούγεται, το μη σχεδιασμένο «χάος» της οικονομίας της αγοράς αποδεικνύεται ότι είναι μια κατάσταση πολύ ομαλότερη από τον σχεδιασμό μιας κατευθυνόμενης οικονομίας. Και αυτός είναι ο λόγος που σχεδόν όλες οι χώρες του κόσμου έχουν γίνει οικονομίες της αγοράς – με μόνες εξαιρέσεις τη Βόρεια Κορέα, το Βιετνάμ, το Λάος και την Κούβα.

Το 1776, σε ένα περίφημο χωρίο, από το βιβλίο του *Ο Πλούτος των Εθνών* (*The Wealth of Nations*), ο πρωτοπόρος Σκοτσέζος οικονομολόγος Άνταμ Σμιθ (Adam Smith) υποστηρίζει ότι τα άτομα, ενώ επιδιώκουν να προάγουν το προσωπικό τους συμφέρον, καταλήγουν συχνά να υπηρετούν, άθελά τους, το συμφέρον όλης της κοινωνίας. Για τον επιχειρηματία, που η επιδίωξή του να αυξήσει το κέρδος του κάνει τη χώρα του πλουσιότερη, ο Σμιθ έγραφε: «[Ο επιχειρηματίας] που επιδιώκει μονάχα την εξυπηρέτηση του δικού του συμφέροντος, σε αυτήν όπως και σε πολλές άλλες περιπτώσεις, καθοδηγείται από ένα αόρατο χέρι για προαγάγει έναν σκοπό που δεν ήταν στις προθέσεις του». Από τότε οι οικονομολόγοι χρησιμοποιούν τον όρο **αόρατο χέρι** όταν αναφέρονται στον τρόπο με τον οποίο η οικονομία της αγοράς κατορθώνει να τιθασεύσει τη δύναμη του ατομικού συμφέροντος για να προαγάγει το γενικό καλό.

Το **αόρατο χέρι** (invisible hand) αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο οι προσπάθειες ενός ατόμου να προαγάγει το ατομικό του συμφέρον μπορεί να οδηγήσουν σε καλά αποτελέσματα για την κοινωνία ως σύνολο.

Μικροοικονομική (microeconomics) είναι ο κλάδος της οικονομικής που μελετά με ποιο τρόπο παίρνουν αποφάσεις τα άτομα και πώς αυτές οι αποφάσεις τους αλληλεπιδρούν μεταξύ τους.

Η μελέτη του τρόπου με τον οποίο τα άτομα λαμβάνουν τις αποφάσεις τους και του τρόπου με τον οποίο οι αποφάσεις αυτές αλληλεπιδρούν ονομάζεται **μικροοικονομική**. Ένα από τα βασικά θέματα της μικροοικονομικής είναι η εγκυρότητα της διορατικότητας του Άνταμ Σμιθ: άτομα που επιδιώκουν την εξυπηρέτηση των προσωπικών τους συμφερόντων προάγουν τα συμφέροντα όλης της κοινωνίας.

Η απάντηση, επομένως, στο πρώτο ερώτημά μας – «Πώς κατορθώνει το οικονομικό μας σύστημα να παράγει και να διανέμει τα αγαθά;» – είναι απλή: στηριζόμαστε στις αρετές της οικονομίας της αγοράς και στη δύναμη του αόρατου χεριού.

Ωστόσο, το αόρατο χέρι δεν είναι πάντοτε σύμμαχός μας. Είναι επίσης σημαντικό να κατανοήσουμε πότε και γιατί η επιδίωξη του ατομικού συμφέροντος μπορεί να οδηγήσει σε μια αντιπαραγωγική συμπεριφορά.

Δικό μου το όφελος, δικό σου το κόστος

Γενικά, η ζωή στο Δέλτα του ποταμού Περλ είναι ασύγκριτα καλύτερη απ' ό,τι ήταν το 1980. Δύο πράγματα όμως έχουν γίνει πολύ χειρότερα: η κυκλοφοριακή συμφόρηση και η ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα. Σε ώρες αιχμής, η μέση ταχύτητα στους δρόμους στο Δέλτα του ποταμού Περλ είναι κάτω από 20 χιλιόμετρα την ώρα και ο αέρας είναι επικίνδυνα ανθυγιεινός κατά το μεγαλύτερο διάστημα του χρόνου.

Γιατί τα προβλήματα αυτά αντιπροσωπεύουν αποτυχίες του αόρατου χεριού; Ας εξετάσουμε την περίπτωση της κυκλοφοριακής συμφόρησης.

Όταν στην κυκλοφορία των οχημάτων προκαλείται συμφόρηση, κάθε οδηγός επιβάλλει κόστος σε όλους τους άλλους οδηγούς στον δρόμο – κατά κυριολεξία, εμποδίζει την κίνησή τους (όπως και οι άλλοι μπαίνουν εμπόδιο στη δική του κίνηση). Το κόστος αυτός μπορεί να είναι σημαντικό: κάποια εκτίμηση του σχετικού κόστους κατέληξε στο ότι κάποιος που μετακινείται με το αυτοκίνητό του στο Κάτω Μανχάταν μια εργάσιμη ημέρα μπορεί να προκαλέσει καθυστέρηση τριών και πλέον ωρών στους άλλους οδηγούς, και χρηματική απώλεια, περίπου, ύψους 160 δολαρίων. Παρά ταύτα, όταν κάποιος αποφασίζει εάν θα κινηθεί ή όχι με το αυτοκίνητό του δεν έχει κίνητρο να λάβει υπόψη του το κόστος που επιβάλλει στους άλλους.

Κάποιος που μετακινείται με το αυτοκίνητό του στο Μανχάταν της Νέας Υόρκης, μια εργάσιμη ημέρα, μπορεί να προκαλέσει καθυστέρηση τριών και πλέον ωρών στους άλλους οδηγούς, και χρηματική απώλεια, περίπου, ύψους 160 δολαρίων.

Η **αποτυχία της αγοράς** (market failure) εκδηλώνεται όταν το άτομο που επιδιώκει την προαγωγή του ατομικού του συμφέροντος επιφέρει κακά αποτελέσματα για την κοινωνία στο σύνολό της.

Η κυκλοφοριακή συμφόρηση είναι ένα γνωστό παράδειγμα ενός ευρύτερου προβλήματος: της **αποτυχίας της αγοράς**. Αποτυχία της αγοράς έχουμε όταν το άτομο, που επιδιώκει την προαγωγή του προσωπικού του συμφέροντος, δεν προάγει το συμφέρον της κοινωνίας στο σύνολό της αλλά, αντίθετα, επιδεινώνει την κατάσταση της κοινωνίας. Ένα άλλο σημαντικό παράδειγμα αποτυχίας της αγοράς είναι η ατμοσφαιρική ρύπανση – φαινόμενο το

οποίο είναι κυριολεκτικά αρκετά ορατό στο Δέλτα του ποταμού Περλ. Η ρύπανση των υδάτων και η υπερεκμετάλλευση φυσικών πηγών, όπως τα ψάρια και τα δάση αντιπροσωπεύουν το ίδιο πρόβλημα.

Το περιβαλλοντολογικό κόστος της συμπεριφοράς των ατόμων που επιδιώκουν την προαγωγή του συμφέροντός τους μπορεί μερικές φορές να είναι τεράστιο. Και καθώς ο παγκόσμιος πληθυσμός αυξάνεται συνεχώς, και το περιβαλλοντικό αποτύπωμα της ανθρώπινης δραστηριότητας γίνεται συνεχώς βαθύτερο και μεγαλύτερο, ζητήματα όπως η κλιματική αλλαγή και η οξίνιση των ωκεανών γίνονται ολοένα και σοβαρότερα.

Τα καλά νέα, όπως θα μάθετε εάν διδαχθείτε μικροοικονομική, είναι ότι η οικονομική ανάλυση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να διαγνωστούν τα αίτια των αποτυχιών της αγοράς. Και συχνά, η οικονομική ανάλυση μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για την επινόηση λύσεων στα προβλήματα αυτά.

Καλοί καιροί, κακοί καιροί

Η Κίνα έχει αναδειχθεί τα τελευταία σαράντα χρόνια σε τεράστια οικονομική δύναμη. (Και, ανάλογα με την πηγή των δεδομένων που χρησιμοποιούνται, η Κίνα και οι Ηνωμένες Πολιτείες ανταγωνίζονται για την κορυφαία θέση μεταξύ των οικονομιών του κόσμου). Μια κάπως ειρωνική συνέπεια της ανόδου της Κίνας είναι ότι άνθρωποι από όλο τον κόσμο αρχίζουν να ανησυχούν με τα πρώτα σημάδια δυσχερειών στην κινεζική βιομηχανία, επειδή η βιομηχανία αυτή είναι μια τεράστια πηγή ζήτησης πρώτων υλών. Και το 2016, ήταν πολλοί εκείνοι που ανησυχούσαν. Μολονότι τα επίσημα στοιχεία έλεγαν ότι η κινεζική οικονομία εξακολουθούσε να είναι πολύ ισχυρή, πολλοί ανεξάρτητοι παρατηρητές κοίταζαν κάποιους δείκτες, όπως η κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας, και έβλεπαν σε αυτούς την ένδειξη ότι μια απότομη επιβράδυνση της οικονομίας ήταν σε εξέλιξη.

Οι προβληματικές περιόδους αυτού του είδους είναι κανονικό χαρακτηριστικό των σύγχρονων οικονομιών. Το γεγονός είναι ότι η οικονομία δεν κινείται πάντοτε ομαλά: απεναντίας, η κίνησή της είναι μια ατέλειωτη διαδοχή ανοδικών και καθοδικών φάσεων. Ένας μέσος Αμερικανός θα έχει βιώσει έως την πέμπτη δεκαετία της ζωής του τρεις ή τέσσερις καθοδικές φάσεις της οικονομικής δραστηριότητας, που είναι γνωστές ως **υφέσεις** (recessions). Η οικονομία των ΗΠΑ γνώρισε σοβαρές υφέσεις το 1973, το 1981, το 1990, το 2001 και το 2007. Στη διάρκεια μιας σοβαρής ύφεσης εκατομμύρια εργαζομένων μπορεί να απολυθούν από τη δουλειά τους.

Η **ύφεση** (recession) είναι η καθοδική φάση του οικονομικού κύκλου. Ο όρος αναφέρεται και ως οικονομική συρρίκνωση.

Οι υφέσεις είναι ένα από κύρια θέματα της μακροοικονομικής η οποία ασχολείται με τις έντονες διακυμάνσεις της οικονομικής δραστηριότητας.

Να θυμάστε, ότι ένα οικονομικό μπουμπι μπορεί να ακολουθείται από ένα οικονομικό ΚΑΜΠΟΥΜ!»

Όπως με την αποτυχία της αγοράς, οι υφέσεις είναι ένα γεγονός της ζωής. Αλλά όπως συμβαίνει με την αποτυχία της αγοράς, οι οικονομικές υφέσεις είναι ένα πρόβλημα στο οποίο η οικονομική ανάλυση μπορεί να προσφέρει κάποιες λύσεις. Οι οικονομικές υφέσεις είναι ένα από κύρια θέματα που ενδιαφέρουν τον κλάδο της οικονομικής που είναι γνωστός ως **μακροοικονομική**, η οποία ασχολείται με τις γενικές ανοδικές και καθοδικές φάσεις της οικονομικής δραστηριότητας. Αν μελετήσετε τη μακροοικονομική, θα μάθετε πώς οι οικονομολόγοι εξηγούν τις υφέσεις και πώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί η οικονομική πολιτική για να ελαχιστοποιηθεί η ζημιά την οποία προκαλούν οι οικονομικές διακυμάνσεις.

Μακροοικονομική (macroeconomics) είναι ο κλάδος της οικονομικής που μελετά τις συνολικές ανόδους και καθόδους της οικονομίας.

Ωστόσο, παρά τις περιστασιακές υφέσεις, η ιστορία όλων των μεγάλων οικονομιών στη μακροχρόνια περίοδο, περιλαμβάνει περισσότερες ανόδους παρά κάμψεις. Και αυτή η μακροχρόνια ανοδική τάση είναι το θέμα του τελευταίου ερωτήματός μας.

Ολοένα και καλύτερα ή, αλλιώς, μπροστά και ανοδικά

Το γενικό επίπεδο ζωής του μέσου κατοίκου του Δέλτα του ποταμού Περλ, μολονότι είναι σήμερα τρομερά υψηλότερο από εκείνο του 1980, εξακολουθεί να είναι αρκετά χαμηλό σύμφωνα με τα αμερικανικά πρότυπα. Φυσικά, η Αμερική δεν ήταν πάντοτε τόσο πλούσια όσο είναι σήμερα. Πράγματι, στις αρχές του 20ού αιώνα, οι περισσότεροι Αμερικανοί ζούσαν σε συνθήκες οι οποίες, σήμερα, θα χαρακτηρίζονταν ως συνθήκες ακραίας φτώχειας. Μόνο το 10% των κατοικιών είχε τουαλέτα, και μόνο το 8% είχε κεντρική θέρμανση. Επίσης, μόνο το 2% είχε ηλεκτρισμό, και σχεδόν κανένας Αμερικανός δεν είχε αυτοκίνητο, πόσο μάλλον ηλεκτρικό πλυντήριο ή κλιματισμό. Μέσα σε έναν αιώνα, όμως, η Αμερική πραγματοποίησε μια αξιοσημείωτη άνοδο του βιοτικού επιπέδου η οποία οδήγησε τελικά στον τεράστιο πλούτο που βλέπουμε γύρω μας σήμερα.

Οι συγκρίσεις αυτές είναι μια καθαρή υπενθύμιση του πόσο πολύ η **οικονομική μεγέθυνση** άλλαξε τη ζωή των ανθρώπων σε όλο τον κόσμο, αυξάνοντας την ικανότητα της οικονομίας να παράγει αγαθά και υπηρεσίες. Γιατί η οικονομία αναπτύσσεται με την πάροδο του χρόνου; Και γιατί η οικονομική μεγέθυνση πραγματοποιείται με ταχύτερο ρυθμό σε ορισμένες περιοχές και ορισμένες χρονικές περιόδους σε σύγκριση με άλλες; Αυτά είναι τα βασικά θέματα με τα οποία ασχολείται η οικονομική, επειδή η οικονομική μεγέθυνση είναι μια καλή εξέλιξη, όπως μπορούν να επιβεβαιώσουν οι κάτοικοι του Δέλτα του ποταμού Περλ – και οι περισσότεροι από εμάς ασφαλώς επιθυμούμε ακόμη μεγαλύτερη οικονομική μεγέθυνση.

Οικονομική μεγέθυνση (economic growth) είναι η αύξηση της ικανότητας της οικονομίας να παράγει αγαθά και υπηρεσίες.

Εντούτοις, είναι σημαντικό η οικονομική μεγέθυνση να πραγματοποιείται χωρίς να προκαλεί ανεπανόρθωτη βλάβη στο περιβάλλον. Αυτό που χρειαζόμαστε είναι μια *βιώσιμη* ή *διατηρήσιμη μακροχρόνια οικονομική μεγέθυνση*, που είναι η οικονομική μεγέθυνση η οποία εξισορροπεί την προστασία του περιβάλλοντος με την άνοδο του βιοτικού επιπέδου για τη σημερινή αλλά και για τις μελλοντικές γενεές. Σήμερα, η εξισορρόπηση της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών και της προστασίας του περιβάλλοντος αντιπροσωπεύει ένα ολοένα και πιεστικότερο πρόβλημα για τις σύγχρονες κοινωνίες, και η οικονομική ανάλυση μπορεί να διαδραματίσει κεντρικό ρόλο, ιδίως στην ανάλυση των αποτυχιών της αγοράς.

Για κάθε χώρα η οικονομική μεγέθυνση είναι μια καλή εξέλιξη.

© Mee ko Dong/Shutterstock

Μια μηχανή για την ανακάλυψη της αλήθειας

Ελπίζουμε ότι σας έχουμε πείσει ότι αυτό που ο μεγάλος οικονομολόγος Άλφρεντ Μάρσαλ ονόμαζε «συνήθεις εργασίες της ζωής», δηλαδή οι οικονομικές δράσεις και συναλλαγές που πραγματοποιούνται κάθε μέρα όχι μόνον στο Δέλτα του ποταμού Περλ, αλλά σε όλο τον κόσμο, είναι κάτι πραγματικά εκπληκτικό, αν κανείς καθίσει να το σκεφθεί λίγο περισσότερο. Και αυτό το τόσο εκπληκτικό μπορεί να μας οδηγήσει σε μερικά ενδιαφέροντα και σημαντικά ερωτήματα.

Στο ανά χείρας βιβλίο περιγράφουμε τις απαντήσεις τις οποίες έχουν δώσει οι οικονομολόγοι σε αυτά τα ερωτήματα. Ωστόσο, το παρόν βιβλίο, όπως και η οικονομική γενικά, δεν είναι ένας κατάλογος απαντήσεων: είναι μια εισαγωγή σε έναν επιστημονικό κλάδο, ένας τρόπος να αντιμετωπίσουμε ερωτήματα σαν αυτά που θέσαμε πιο πάνω. Ή, όπως το έχει διατυπώσει ο Άλφρεντ Μάρσαλ: «Η οικονομική... δεν είναι ένα απόθεμα συγκεκριμένων αληθειών, αλλά μια μηχανή για την ανακάλυψη της συγκεκριμένης αλήθειας».

Ας στρέψουμε, λοιπόν, το κλειδί και ας βάλουμε μπροστά τη μηχανή.

» Σύντομη ανασκόπηση

- **Οικονομική** είναι η μελέτη της παραγωγής, της διανομής και της κατανάλωσης αγαθών και υπηρεσιών, και του τρόπου με τον οποίο η **οικονομία** συντονίζει αυτές τις δραστηριότητες. Στην **οικονομία της αγοράς**, το **αόρατο χέρι** επενεργεί μέσω ατόμων που επιδιώκουν το προσωπικό τους συμφέρον.
- **Μικροοικονομική** είναι η μελέτη του τρόπου με τον οποίο τα άτομα λαμβάνουν αποφάσεις και του πώς οι αποφάσεις αυτές αλληλεπιδρούν, οδηγώντας μερικές φορές σε αποτυχία της αγοράς. Η **μακροοικονομική** μελετά τις οικονομικές διακυμάνσεις, όπως οι **υφέσεις**, που μπορούν προσωρινά να επιβραδύνουν την **οικονομική μεγέθυνση**.

» Ελέγξτε τι έχετε κατανοήσει 1-1

Οι απαντήσεις δίνονται στο τέλος του βιβλίου

1. Εξηγήστε εάν κάθε μία από τις ακόλουθες προτάσεις περιγράφει κάποιο χαρακτηριστικό της οικονομίας της αγοράς.
 - α. Το αόρατο χέρι αξιοποιεί τη δύναμη του προσωπικού συμφέροντος για το καλό της κοινωνίας.
 - β. Μια κεντρική αρχή αποφασίζει για την παραγωγή και την κατανάλωση.
 - γ. Η επιδίωξη του προσωπικού συμφέροντος καταλήγει ενίοτε σε αποτυχία της αγοράς.
 - δ. Η οικονομική μεγέθυνση σε μια οικονομία της αγοράς είναι σταθερή, χωρίς διακυμάνσεις.

Η **ατομική επιλογή** (individual choice) είναι η απόφαση του ατόμου σχετικά με το τι θα κάνει – πράγμα που σημαίνει ότι ταυτόχρονα αποφασίζει και τι δεν θα κάνει.

Οι αρχές που διέπουν την ατομική επιλογή: Ο πυρήνας της Οικονομικής

Κάθε οικονομικό ζήτημα προϋποθέτει, πάνω απ' όλα, την **ατομική επιλογή** – δηλαδή, τις αποφάσεις ενός ατόμου σχετικά με το τι θα κάνει και τι δεν θα κάνει. Στην πραγματικότητα, θα μπορούσε κάποιος να πει, ότι εάν κάτι δεν έχει σχέση με ατομική επιλογή, τότε ασφαλώς, δεν έχει σχέση και με την οικονομική.

Ας δούμε σαν ένα παράδειγμα την Walmart ή την Amazon. Είναι γνωστό ότι οι δύο αυτές εταιρείες προσφέρουν χιλιάδες διαφορετικά προϊόντα, και είναι εξαιρετικά απίθανο εσείς, ή οποιοσδήποτε άλλος, να έχει τα χρήματα για να αγοράσει όλα όσα θα ήθελε να έχει. Άλλωστε, το δωμάτιό σας, ή το διαμέρισμά σας, έχει μια ορισμένη χωρητικότητα. Θα αγοράσετε, λοιπόν, μία ακόμη βιβλιοθήκη ή ένα μικρό ψυγείο; Με δεδομένους τους περιορισμούς του προϋπολογισμού σας και του διαθέσιμου χώρου του σπιτιού σας, θα πρέπει να επιλέξετε ποια προϊόντα θα αγοράσετε και ποια θα αφήσετε στο κατάστημα.

Το ίδιο το γεγονός ότι προϊόντα διατίθενται προς πώληση προϋποθέτει, πρώτα-πρώτα, ότι έγινε κάποια επιλογή – ο διευθυντής του καταστήματος επέλεξε να τα τοποθετήσει στα ράφια και ο παραγωγός των προϊόντων επέλεξε να τα παραγάγει. Όλες οι οικονομικές δραστηριότητες προϋποθέτουν κάποια ατομική επιλογή.

Τέσσερις είναι οι οικονομικές αρχές που διέπουν την οικονομική της ατομικής επιλογής, όπως δείχνουμε στον Πίνακα 1.1. Θα εξετάσουμε τώρα καθεμία από αυτές τις αρχές.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1 Οι αρχές της ατομικής επιλογής

1. Οι άνθρωποι πρέπει να επιλέγουν μεταξύ πόρων που βρίσκονται σε στενότητα.
2. Το κόστος ευκαιρίας ενός προϊόντος – αυτό από το οποίο πρέπει να παραιτηθείτε για να αποκτήσετε το συγκεκριμένο προϊόν – είναι το πραγματικό κόστος.
3. Οι αποφάσεις του τύπου «πόσο πολύ» απαιτούν αντισταθμίσεις στο όριο: δηλαδή, σύγκριση του κόστους και του οφέλους από μια μικρή αύξηση κάποιας δραστηριότητας με το κόστος και το όφελος από μια μικρή μείωση της δραστηριότητας αυτής.
4. Οι άνθρωποι συνήθως ανταποκρίνονται σε κίνητρα, αξιοποιώντας τις προσφερόμενες ευκαιρίες για να βελτιώσουν τη θέση τους.

Αρχή 1η: Οι επιλογές είναι αναγκαίες, επειδή οι πόροι βρίσκονται σε στενότητα

Δεν μπορείτε να έχετε πάντοτε όλα όσα θέλετε. Όλοι θα ήθελαν να έχουν ένα ωραίο σπίτι σε μια εξαιρετική τοποθεσία, ένα ή και δύο νέα αυτοκίνητα και να κάνουν όμορφες διακοπές σε ένα πολυτελές ξενοδοχείο. Ωστόσο, ακόμη και σε πλούσιες χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, είναι πολλές οι οικογένειες που δεν έχουν τους πόρους για να αποκτήσουν όλα αυτά. Είναι αναγκασμένοι, επομένως, να κάνουν επιλογές: να πάνε φέτος στο Disney World ή μήπως είναι καλύτερα να αγοράσουν ένα νέο αυτοκίνητο; Να αρκεστούν στο μικρό σπίτι τους ή να μετακομίσουν σε μια περιοχή που η γη είναι φθηνότερη, αλλά να κάνουν καθημερινά μεγαλύτερες διαδρομές;

Το περιορισμένο εισόδημα δεν είναι ο μοναδικός παράγοντας που εμποδίζει τους ανθρώπους να έχουν ό,τι θέλουν. Περιορισμένος είναι επίσης και ο χρόνος: η ημέρα έχει μόνον 24 ώρες. Το να αποφασίζετε να διαθέσετε τον χρόνο σας σε μια δραστηριότητα σημαίνει ότι ταυτόχρονα αποφασίζετε να μην τον διαθέσετε σε μια άλλη δραστηριότητα – όταν μελετάτε για τις εξετάσεις, στερείτε από τον εαυτό σας τη δυνατότητα να παρακολουθήσει μια κινηματογραφική ταινία. Πράγματι, πολλοί άνθρωποι που είναι αντιμέτωποι με τον περιορισμένο αριθμό ωρών της ημέρας είναι πρόθυμοι να ανταλλάξουν χρήμα με χρόνο. Παραδείγματος χάρη, τα συνοικιακά παντοπωλεία έχουν υψηλότερες τιμές από εκείνες των κανονικών σούπερ μάρκετ. Ωστόσο, επιτελούν μια σημαντική λειτουργία εξυπηρετώντας πελάτες που προτιμούν να πληρώσουν λίγο περισσότερο παρά να διαθέσουν περισσότερο χρόνο για να ψωνίσουν από ένα σούπερ μάρκετ που βρίσκεται μακρύτερα. Έτσι φθάνουμε στην πρώτη αρχή της ατομικής επιλογής:

Οι άνθρωποι πρέπει να επιλέγουν μεταξύ πόρων που βρίσκονται σε στενότητα.

Οι άνθρωποι πρέπει να επιλέγουν μεταξύ πόρων που βρίσκονται σε στενότητα.

Παραγωγικός πόρος είναι κάθε τι το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην παραγωγή κάποιου άλλου πράγματος. Οι κατάλογοι των παραγωγικών πόρων της οικονομίας συνήθως ξεκινούν με τη γη, την εργασία (τις ώρες εργασίας), το φυσικό κεφάλαιο (μηχανές, κτίρια και άλλα παραγωγικά περιουσιακά στοιχεία που κατασκευάζονται από τον άνθρωπο) και το ανθρώπινο κεφάλαιο (το επίπεδο εκπαίδευσης και οι δεξιότητες των εργαζομένων)

Ένας παραγωγικός πόρος βρίσκεται σε **στενότητα** όταν δεν υπάρχει επαρκής ποσότητα του συγκεκριμένου πόρου για να ικανοποιηθούν όλοι οι τρόποι με τους οποίους θέλει να τον χρησιμοποιήσει η κοινωνία. Παραδείγματος χάρη, είναι περιορισμένη η ποσότητα φυσικών πόρων που προέρχονται από το φυσικό περιβάλλον, όπως τα ορυκτά, η ξυλεία και το πετρέλαιο. Είναι, επίσης, περιορισμένη η ποσότητα των ανθρωπίνων πόρων, όπως η εργασία, οι δεξιότητες και η αντιληπτή ικανότητα. Και σε μια αυξανόμενη παγκόσμια οικονομία με έναν γοργά αυξανόμενο πληθυσμό, σήμερα είναι περιορισμένοι ακόμη και πόροι όπως ο καθαρός αέρας και το νερό.

Όπως ακριβώς τα άτομα πρέπει να κάνουν επιλογές, η στενότητα της προσφοράς παραγωγικών πόρων σημαίνει ότι και η κοινωνία στο σύνολό της είναι υποχρεωμένη να κάνει επιλογές. Ένας τρόπος να πραγματοποιήσει η κοινωνία αυτές τις επιλογές, σε μια οικονομία της αγοράς, είναι να επιτρέψει να εμφανιστούν οι επιλογές σαν αποτέλεσμα πολλών ατομικών επιλογών. Παραδείγματος χάρη, οι Αμερικανοί ως ομάδα έχουν στη διάθεσή τους μόνον ένα ορισμένο σύνολο ωρών σε μία εβδομάδα: πόσες ώρες από αυτές θα αναλώσουν πηγαίνοντας στο σούπερ μάρκετ για να κάνουν τα ψώνια τους, επιδιώκοντας να βρουν χαμηλότερες τιμές, αντί να εξοικονομήσουν χρόνο κάνοντας τα ψώνια τους από το παντοπωλείο της γειτονιάς τους ή μέσω του διαδικτύου; Η απάντηση είναι το άθροισμα των ατομικών επιλογών: καθένας από τα εκατομμύρια άτομα στην οικονομία επιλέγει από πού θα κάνει τα ψώνια του, και η συνολική επιλογή είναι απλώς το άθροισμα αυτών των ατομικών αποφάσεων.

Παραγωγικός πόρος (resource) είναι κάθε τι που μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην παραγωγή αγαθού ή υπηρεσίας.

Οι πόροι βρίσκονται σε **στενότητα** (scarce). Αυτό σημαίνει ότι δεν είναι διαθέσιμη μια επαρκής ποσότητα των παραγωγικών πόρων ώστε να ικανοποιηθούν όλοι οι ποικίλοι τρόποι με τους οποίους η κοινωνία θέλει να τους χρησιμοποιήσει.

Για διάφορους λόγους, υπάρχουν ορισμένες αποφάσεις για τις οποίες η κοινωνία κρίνει ότι δεν πρέπει να αφεθούν στην ατομική επιλογή. Και συχνά μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί η οικονομική ανάλυση για να βρεθούν οι βέλτιστες λύσεις σε αυτές περιπτώσεις. Ας δούμε την περίπτωση της αλιείας του μπακαλιάρου του Ατλαντικού. Από το 1992, η υπεραλίευση μπακαλιάρου από ατομικούς αλιείς μείωσε τόσο πολύ τα αποθέματα μπακαλιάρου στον Βόρειο Ατλαντικό που το συγκεκριμένο είδος κινδύνευσε με εξαφάνιση. Η κυβέρνηση του Καναδά παρενέβη θέτοντας περιορισμούς στην ποσότητα των αλιευμάτων από τους ψαράδες. Και ποιο ήταν το αποτέλεσμα; Το έτος 2016, το απόθεμα του μπακαλιάρου βρίσκεται ήδη κοντά στην πλήρη ανάκαμψή του.

Αρχή 2η: Το πραγματικό κόστος ενός πράγματος είναι το κόστος ευκαιρίας του

Είναι το τελευταίο εξάμηνο πριν αποφοιτήσετε και το πρόγραμμα της τάξης σας επιτρέπει την επιλογή ενός μόνον μαθήματος από τα προαιρετικά. Ωστόσο, είναι δύο τα μαθήματα που πραγματικά θα θέλατε να παρακολουθήσετε: η «Εισαγωγή στον Σχεδιασμό Ιστοσελίδων» και η «Ιστορία της Τζαζ».

Το πραγματικό κόστος ενός αγαθού είναι το **κόστος ευκαιρίας** (opportunity cost) του: το αγαθό από το οποίο πρέπει κάποιος να παραιτηθεί για να αποκτήσει κάποιο άλλο συγκεκριμένο αγαθό.

Ας υποθέσουμε ότι επιλέγετε ως προαιρετικό μάθημα την «Ιστορία της Τζαζ». Ποιο είναι το κόστος αυτής της απόφασής σας; Είναι το γεγονός ότι δεν μπορείτε να παρακολουθήσετε το μάθημα «Εισαγωγή στον Σχεδιασμό Ιστοσελίδων» που ήταν η δεύτερη καλύτερη επιλογή σας. Οι οικονομολόγοι ονομάζουν αυτό το είδος κόστους –αυτό από το οποίο πρέπει να παραιτηθείτε για αποκτήσετε αυτό που θέλετε– **κόστος ευκαιρίας** αυτού του πράγματος. Αυτό μας οδηγεί στη δεύτερή μας αρχή:

Το κόστος ευκαιρίας ενός πράγματος –το αγαθό από το οποίο πρέπει να παραιτηθείτε για το αποκτήσετε– είναι το πραγματικό του κόστος.

Οι πόροι είναι λιγοστοί, σε κατάσταση στενότητας.

Επομένως, το κόστος ευκαιρίας της παρακολούθησης του μαθήματος «Ιστορία της Τζαζ» είναι το όφελος που θα αποκομίζατε εάν παρακολουθούσατε το μάθημα «Εισαγωγή στον Σχεδιασμό Ιστοσελίδων».

Η έννοια του κόστους ευκαιρίας είναι κρίσιμη για την κατανόηση της ατομικής επιλογής, επειδή, τελικά, κάθε κόστος είναι κόστος ευκαιρίας. Και αυτό συμβαίνει επειδή κάθε επιλογή που κάνετε σημαίνει ότι παραιτείστε από κάποια άλλη επιλογή.

Μερικές φορές ασκείται στους οικονομολόγους η κριτική ότι ασχολούνται μόνον με κόστος και όφελος που μετριοούνται σε χρήμα. Η κριτική αυτή είναι αβάσιμη. Μεγάλο μέρος της οικονομικής ανάλυσης αφορά περιπτώσεις όπως το παράδειγμά μας της επιλογής ενός προαιρετικού μαθήματος, όπου η επιλογή του μαθήματος που επιθυμείτε δεν συνεπάγεται κανένα πρόσθετο κόστος σε δίδακτρα – δηλαδή, περιπτώσεις στις οποίες δεν υπάρχει άμεσο χρηματικό κόστος. Ωστόσο, η επιλογή ενός προαιρετικού μαθήματος έχει κόστος ευκαιρίας – το άλλο επιθυμητό προαιρετικό μάθημα από το οποίο πρέπει να παραιτηθείτε, επειδή ο περιορισμένος χρόνος σας δεν σας επιτρέπει να παρακολουθήσετε δεύτερο προαιρετικό μάθημα. Πιο συγκεκριμένα, το κόστος ευκαιρίας μιας επιλογής είναι αυτό από το οποίο παραιτείστε μη επιλέγοντας τη δεύτερη καλύτερη δυνατότητά σας.

Μπορεί κάποιος να σκεφθεί ότι το κόστος ευκαιρίας είναι ένα πρόσθετο κόστος – δηλαδή, κάτι *πρό-*

σθετο στο χρηματικό κόστος ενός πράγματος. Ας υποθέσουμε ότι η επιλογή ενός προαιρετικού μαθήματος είναι ένα πρόσθετο κόστος σε δίδακτρα ύψους 750 δολαρίων. Τώρα η παρακολούθηση του μαθήματος «Ιστορία της Τζαζ» έχει χρηματικό κόστος. Είναι όμως το κόστος ευκαιρίας παρακολούθησης ενός προαιρετικού μαθήματος κάτι ξεχωριστό από το αυτό το χρηματικό κόστος;

Ας δούμε, λοιπόν, δύο περιπτώσεις. Πρώτον, υποθέστε ότι η επιλογή του προαιρετικού μαθήματος «Εισαγωγή στον Σχεδιασμό Ιστοσελίδων» έχει επίσης κόστος 750 δολάρια. Στην περίπτωση αυτή, θα πρέπει να δαπανήσετε 750 δολάρια, όποιο μάθημα και αν επιλέξετε. Επομένως, αυτό από το οποίο παραιτείστε για να παρακολουθήσετε το μάθημα «Ιστορία της Τζαζ» εξακολουθεί να είναι το μάθημα «Εισαγωγή στον Σχεδιασμό Ιστοσελίδων». Έστω, όμως, ότι η παρακολούθηση του μαθήματος «Εισαγωγή στον Σχεδιασμό Ιστοσελίδων» είναι δωρεάν, δηλαδή, δεν έχει κανένα χρηματικό κόστος. Στην περίπτωση αυτή εκείνο από το οποίο παραιτείστε επιλέγοντας το μάθημα «Ιστορία της Τζαζ» είναι το όφελος που θα είχατε εάν παρακολουθούσατε το μάθημα «Εισαγωγή στον σχεδιασμό Ιστοσελίδων» *συν* το όφελος που θα αποκομίζατε δαπανώντας τα 750 δολάρια σε άλλα πράγματα.

Και στις δύο περιπτώσεις, το πραγματικό κόστος της επιλογής του προαιρετικού μαθήματος που προτιμάτε είναι αυτό από το οποίο παραιτείστε για να παρακολουθήσετε το μάθημα που θέλετε. Καθώς διευρύνετε το σύνολο των αποφάσεων στις οποίες στηρίζεται κάθε επιλογή σας – το εάν επιλέξετε ή όχι ένα προαιρετικό μάθημα ή ένα άλλο, το εάν θα ολοκληρώσετε την παρακολούθηση αυτού του μαθήματος ή όχι, το εάν θα συνεχίσετε τις σπουδές σας ή όχι – θα συνειδητοποιείτε ότι κάθε κόστος είναι τελικά ένα κόστος ευκαιρίας.

Μερικές φορές, τα χρήματα που πρέπει να πληρώσετε για να αποκτήσετε κάποιο πράγμα είναι μια καλή ένδειξη του κόστους ευκαιρίας του. Πολλές φορές όμως δεν είναι.

Ένα καλό παράδειγμα που μας δείχνει πόσο παραπλανητικά μπορεί το χρηματικό κόστος να εκφράζει το κόστος ευκαιρίας είναι οι σπουδές σε κάποια πανεπιστημιακή σχολή. Για τους περισσότερους φοιτητές, τα δίδακτρα και το ενοίκιο είναι οι σημαντικότερες χρηματικές δαπάνες. Ωστόσο, ακόμη και αν ήταν δωρεάν και οι σπουδές και η στέγη, η επιλογή ενός νέου να σπουδάσει σε κάποιο κολέγιο θα είχε κόστος, επειδή οι περισσότεροι φοιτητές, εάν δεν σπουδάζαν, θα έκαναν κάποια δουλειά. Δηλαδή, όταν ένας νέος αποφασίζει να σπουδάσει *παραλείπει* από το εισόδημα που θα κέρδιζε εάν εργαζόταν αντί να σπουδάζει. Αυτό σημαίνει ότι το κόστος ευκαιρίας των σπουδών στο κολέγιο είναι τα χρήματα που πληρώνετε για δίδακτρα και για στέγη *συν* το εισόδημα που θα είχατε κερδίσει ως εργαζόμενος.

Είναι εύκολο να κατανοήσουμε ότι το κόστος ευκαιρίας των σπουδών σε μια πανεπιστημιακή σχολή είναι ιδιαίτερα υψηλό για ανθρώπους που θα μπορούσαν να κερδίζουν πολλά χρήματα εάν τα χρόνια των σπουδών τα διέθεταν στην εργασία τους. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο αθλητές όπως ο ΛεΜπρόν Τζέιμς και επιχειρηματίες όπως ο Μαρκ Ζάκερμπεργκ, ο επιχειρηματίας που ίδρυσε το Facebook, συχνά αποφεύγουν τα σπουδάσουν ή εγκαταλείπουν τις σπουδές τους.

Ο Μαρκ Ζάκερμπεργκ καταννοεί την έννοια του κόστους ευκαιρίας.

Noah Berger/Bloomberg via Getty Images

Αρχή 3η: Το «πόσο πολύ» είναι μια απόφαση στο όριο

Μερικές σημαντικές αποφάσεις αφορούν επιλογές του τύπου: «είτε - είτε» – παραδείγματος χάρι, όταν αποφασίζετε εάν σπουδάσετε στο κολέγιο ή θα ξεκινήσετε να εργάζεστε· όταν αποφασίζετε είτε να πάρετε το μάθημα της οικονομικής είτε κάποιο άλλο μάθημα. Ωστόσο, άλλες σημαντικές αποφάσεις αφορούν επιλογές του τύπου «πόσο πολύ» – παραδείγματος χάρι όταν έχετε αποφασίσει να παρακολουθήσετε τα μαθήματα οικονομικής και χημείας το τρέχον εξάμηνο, πρέπει να αποφασίσετε και πόσο χρόνο θα διαθέτετε στη μελέτη του ενός και πόσο στη μελέτη του άλλου μαθήματος. Όσον αφορά την κατανόηση των αποφάσεων του τύπου «πόσο πολύ», η οικονομική έχει να προσφέρει μια σημαντική ιδέα: η απόφαση του τύπου «πόσο πολύ» είναι μια απόφαση που λαμβάνεται στο όριο.

Πολλά από τα ερωτήματα που αντιμετωπίζουμε στην πραγματική ζωή εμπεριέχουν την οριακή ανάλυση.

υψηλότερο προσδοκώμενο βαθμό σε αυτό το μάθημα) και ένα κόστος (θα μπορούσατε να έχετε διαθέσει τον χρόνο αυτό για να κάνετε κάτι άλλο, όπως το να μελετήσετε περισσότερο και να εξασφαλίσετε υψηλότερο βαθμό στην οικονομική). Δηλαδή, η απόφασή σας συνεπάγεται μία **αντιστάθμιση** (ή μία *ανταλλαγή*) – μια σύγκριση κόστους και οφέλους.

Πώς αποφασίζετε, λοιπόν, σε ερωτήματα του τύπου «πόσο πολύ»; Η συνήθης απάντηση είναι ότι αποφασίζετε λίγο λίγο, κάθε φορά, θέτοντας το ερώτημα: πώς θα διαθέσετε την επόμενη ώρα σας; Ας υποθέσουμε ότι οι δύο εξετάσεις και των δύο μαθημάτων διεξάγονται στην ίδια ημέρα, και το βράδυ έχετε κάποιο χρόνο στη διάθεσή σας για να δείτε τις σημειώσεις σας από τα δύο μαθήματα. Στις 6:00 μ.μ. αποφασίζετε ότι θα ήταν καλύτερα να διαθέσετε από μία ώρα για κάθε μάθημα. Στις 8:00 μ.μ. αποφασίζετε ότι είναι καλή ιδέα να διαθέσετε άλλες δύο ώρες, μία για κάθε μάθημα. Στις 10:00 μ.μ. νιώθετε κουρασμένος σκέφτεστε ότι έχετε ακόμη μία ώρα στη

Πραγματοποιούμε **αντιστάθμιση** (trade-off) όταν συγκρίνουμε το κόστος με το όφελος μιας δράσης.

Οι αποφάσεις σχετικά με το εάν θα αυξήσετε λίγο περισσότερο, ή θα μειώσετε λίγο λιγότερο, μια δραστηριότητα είναι **οριακές αποφάσεις** (marginal decisions).

Η μελέτη των αποφάσεων με σύγκριση κόστους και οφέλους είναι γνωστή ως **οριακή ανάλυση** (marginal analysis).

διάθεσή σας πριν πάτε για ύπνο – χημεία ή οικονομική; Εάν θέλετε να συνεχίσετε σπουδές σε ιατρική σχολή, τότε είναι πιθανότερο να διαθέσετε αυτή την ώρα στη χημεία· αν θέλετε να συνεχίσετε σπουδές στη διοίκηση επιχειρήσεων, τότε είναι πιθανότερο να διαθέσετε αυτή την ώρα στην οικονομική.

Σημειώστε ότι πήρατε την απόφαση να κατανείμετε τον χρόνο σας: σε κάθε σημείο το ερώτημα είναι εάν θα διαθέσετε ή όχι *μία επιπλέον ώρα* στο ένα ή στο άλλο μάθημα. Και για να αποφασίσετε εάν θα διαθέσετε μία ακόμη ώρα στη μελέτη της χημείας σταθμίζετε το κόστος (η μία που χάνετε από τη μελέτη της οικονομικής ή η μία ώρα ύπνου που χάνετε) έναντι του οφέλους (η πιθανότητα να πάρετε υψη-

λότερο βαθμό στη χημεία). Εάν το όφελος από τη μελέτη της χημείας για μία επιπλέον ώρα υπερβαίνει το κόστος, τότε θα επιλέξετε να διαθέσετε αυτή την πρόσθετη ώρα στη μελέτη της χημείας.

Οι αποφάσεις αυτού του τύπου –δηλαδή, το εάν θα καταβάλουμε λίγο περισσότερη ή λίγο λιγότερη προσπάθεια σε μια δραστηριότητα, όπως το τι θα κάνουμε την επόμενη ώρα μας ή το πώς θα δαπανήσουμε το επόμενο δολαρίο μας, και ούτω καθεξής – είναι **οριακές αποφάσεις**. Έτσι, φθάσαμε στην τρίτη μας αρχή:

Οι αποφάσεις σε ζητήματα του τύπου «πόσο πολύ» απαιτούν αντισταθμίσεις στο όριο: δηλαδή, σύγκριση κόστους και οφέλους της λίγο περισσότερης προσπάθειας σε κάποια δραστηριότητα έναντι λίγο λιγότερης προσπάθειας.

Η μελέτη των αποφάσεων αυτού του είδους είναι γνωστή ως **οριακή ανάλυση**. Πολλά από τα ερωτήματα που αντιμετωπίζουμε στην πραγματική ζωή εμπεριέχουν την οριακή ανάλυση. Πόσα λεπτά πρέπει να γυμναστώ; Πόσους εργαζόμενους πρέπει να προσλάβω; Η οριακή ανάλυση διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην οικονομική, επειδή αποτελεί το κλειδί για να αποφασίσουμε «πόσο πολύ» προσπάθεια πρέπει να καταβάλλουμε σε κάποια δραστηριότητα.

Έστω ότι αποφασίσατε να επιλέξετε και την οικονομική και τη χημεία. Και ας υποθέσουμε ότι είστε ένας σπουδαστής κολεγίου που θα συνεχίσετε σπουδές σε μια ιατρική σχολή. Στην περίπτωση αυτή, είναι προφανές ότι ο βαθμός σας στη χημεία έχει μεγαλύτερη σημασία για εσάς από τον βαθμό σας στην οικονομική. Μήπως αυτό συνεπάγεται ότι θα διαθέσετε *όλο* τον χρόνο της μελέτης σας στη χημεία και αφήσετε την οικονομική για να ασχοληθείτε μαζί της λίγο πριν από τις εξετάσεις; Πιθανότατα όχι· ακόμη και αν θεωρείτε τον βαθμό της χημείας πολύ πιο σημαντικό, κάποια προσπάθεια πρέπει να καταβάλλετε και για τη μελέτη της οικονομικής.

Το να διαθέσετε περισσότερο χρόνο στη μελέτη της χημείας συνεπάγεται ένα όφελος (έναν

Αρχή 4η: Οι άνθρωποι συνήθως ανταποκρίνονται σε κίνητρα, αξιοποιώντας τις ευκαιρίες για να βελτιώσουν τη θέση τους

Κάποια ημέρα, ακούγοντας τις οικονομικές ειδήσεις, οι συγγραφείς άκουσαν μια εξαιρετικά χρήσιμη πληροφορία σχετικά με το πού μπορούν να παρκάρουν φθηνά το αυτοκίνητό τους στο Μανχάταν. Οι χώροι στάθμευσης στη Γουόλ Στρητ χρεώνουν έως και 30 δολάρια το αυτοκίνητο ανά ημέρα. Σύμφωνα με την είδηση που μόλις άκουσαν, ορισμένοι άνθρωποι βρήκαν έναν καλύτερο τρόπο: αντί να σταθμεύουν το αυτοκίνητό τους σε κάποιον χώρο στάθμευσης, επέλεξαν να αλλάξουν τα λάδια του αυτοκινήτου τους σε ένα συνεργείο της Jiffy Lube στο Μανχάταν προς 19,90 δολάρια – και το συνεργείο δεσμευόταν να κρατήσει το αυτοκίνητό τους όλη τη μέρα!

Ήταν ασφαλώς μια υπέροχη ιστορία, αλλά δυστυχώς αποδείχθηκε ότι δεν ήταν αληθινή – στην πραγματικότητα η Jiffy Lube δεν είχε συνεργείο στο Μανχάταν. Εάν όμως είχε, τότε μπορείτε να είστε βέβαιοι ότι πολλοί άνθρωποι θα άλλαζαν τα λάδια του αυτοκινήτου τους εκεί. Γιατί; Διότι όταν προσφέρονται στους ανθρώπους ευκαιρίες να βελτιώσουν τη θέση τους, οι άνθρωποι κατά κανόνα τις εκμεταλλεύονται – και εάν μπορούσαν να βρουν έναν τρόπο να σταθμεύσουν το αυτοκίνητό τους με 19,95 δολάρια, αντί για 30 δολάρια, ασφαλώς θα το έκαναν.

Στο παράδειγμα αυτό, οι οικονομολόγοι λένε ότι οι άνθρωποι ανταποκρίνονται σε **κίνητρα** – δηλαδή, σε προσφερόμενες ευκαιρίες να βελτιώσουν τη θέση τους, γεγονός που μας οδηγεί στην τέταρτή μας αρχή:

Οι άνθρωποι συνήθως ανταποκρίνονται σε κίνητρα, αξιοποιώντας τις ευκαιρίες για να βελτιώσουν τη θέση τους.

Όταν προσπαθείτε να προβλέψετε πώς θα συμπεριφερθούν τα άτομα σε μια οικονομική κατάσταση, μπορείτε με σιγουριά να στοιχηματίσετε ότι θα ανταποκριθούν σε κίνητρα – δηλαδή, ότι θα αξιοποιήσουν προσφερόμενες ευκαιρίες για να βελτιώσουν τη θέση τους. Επιπλέον, τα άτομα θα *εξακολουθήσουν* να αξιοποιούν αυτές τις ευκαιρίες έως ότου τις εξαντλήσουν πλήρως. Εάν πράγματι λειτουργούσε συνεργείο της Jiffy Lube στο Μανχάταν και η αλλαγή λαδιών ήταν ένας φθηνός τρόπος για να παρκάρετε το αυτοκίνητό σας, τότε μπορούμε με σιγουριά να προβλέψουμε ότι προ πολλού καιρού η λίστα αναμονής για αλλαγή λαδιών θα ήταν τόσο μεγάλη που θα έπρεπε να περιμένετε για εβδομάδες εάν όχι για μήνες.

Στην πραγματικότητα η αρχή ότι οι άνθρωποι θα αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες για να βελτιώσουν τη θέση τους, είναι η βάση *όλων* των προβλέψεων που κάνουν οι οικονομολόγοι σχετικά με την ατομική συμπεριφορά.

Αν το εισόδημα εκείνων που έχουν μεταπτυχιακό στη διοίκηση επιχειρήσεων (MBA) αυξάνεται σταθερά, ενώ το εισόδημα εκείνων που έχουν πτυχίο νομικής μειώνεται, μπορούμε να αναμένουμε ότι περισσότεροι νέοι θα προτιμήσουν σπουδές στη διοίκηση επιχειρήσεων και λιγότεροι στη νομική. Εάν η τιμή της βενζίνης αυξηθεί, και παραμείνει σε υψηλά επίπεδα για μεγάλο χρονικό διάστημα, τότε περισσότεροι άνθρωποι θα επιλέξουν μικρά αυτοκίνητα που καταναλώνουν λιγότερη βενζίνη ανά χιλιόμετρο – βελτιώνοντας έτσι τη θέση τους, καθώς θα οδηγούν οικονομικότερα αυτοκίνητα που καταναλώνουν λιγότερη βενζίνη.

Μια τελευταία επισήμανση: οι οικονομολόγοι έχουν την τάση να αντιμετωπίζουν με σκεπτικισμό κάθε προσπάθεια μεταβολής της συμπεριφοράς *χωρίς* να μεταβληθούν τα κίνητρα. Παραδείγματος χάρη, ένα σχέδιο που καλεί τους βιομηχάνους να μειώσουν τη ρύπανση εθελοντικά πιθανότατα δεν θα είναι αποτελεσματικό. Απεναντίας, ένα σχέδιο που δίνει μια οικονομική ανταμοιβή στους βιομηχάνους που μειώνουν τη ρύπανση είναι πολύ πιθανότερο να επιτύχει, επειδή το σχέδιο αυτό μεταβάλλει τα κίνητρα.

Είμαστε τώρα έτοιμοι να αρχίσουμε να σκεφτόμαστε ως οικονομολόγοι; Όχι ακόμη – επειδή τα περισσότερα ενδιαφέροντα πράγμα που συμβαίνουν στην οικονομία είναι αποτέλεσμα όχι ατομικών επιλογών, αλλά του τρόπου που οι ατομικές επιλογές αλληλεπιδρούν μεταξύ τους.

Οι άνθρωποι ανταποκρίνονται σε κίνητρα.

Κίνητρο (incentive) είναι το κάθε τι που προσφέρει ανταμοιβή στους ανθρώπους που μεταβάλλουν τη συμπεριφορά τους.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ >> στην Πράξη

Αγόρι ή κορίτσι; Εξαρτάται από το κόστος

Ένα πράγμα είναι αδιαμφισβήτητο στην περίπτωση της Κίνας: έχει μεγάλο πληθυσμό. Το 2018, ο εκτιμώμενος πληθυσμός της Κίνας ήταν πάνω από 1.415.000.000 ανθρώπους. Δηλαδή, πάνω από ένα δισεκατομμύριο τετρακόσια εκατομμύρια ανθρώπους. Και οι δημογραφικές τάσεις στην Κίνα έχουν μεταβάλει το κόστος γέννησης ενός παιδιού με την πάροδο του χρόνου· και συγκεκριμένα, το κόστος απόκτησης ενός αγοριού ή ενός κοριτσιού.

Τη δεκαετία του 1970, η Κίνα ήταν μια φτωχή, πολύ φτωχή χώρα, με έναν ήδη μεγάλο και αυξανόμενο πληθυσμό. Ανησυχώντας ότι δεν θα είναι σε θέση να συντηρεί και να φροντίζει επαρκώς έναν τόσο μεγάλο πλήθος ανθρώπων, η κυβέρνηση της Κίνας αποφάσισε το 1979 να θέσει σε εφαρμογή την πολιτική του ενός παιδιού. Περίορισε τα περισσότερα ζευγάρια σε ένα μόνο παιδί, και επέβαλε κυρώσεις σε όσους δεν συμμορφώνονταν με τη συγκεκριμένη πολιτική. Ήδη το 2016, ο μέσος αριθμός παιδιών ανά γυναίκα στην Κίνα έπεσε στο 1,6 από το 5 και άνω που ήταν κατά τη δεκαετία του 1970.

Ωστόσο, η πολιτική του ενός παιδιού είχε μιαν ατυχή ακούσια συνέπεια. Έως και πρόσφατα, η Κίνα ήταν μια, κατά κύριο λόγο, αγροτική χώρα. Στην ύπαιθρο, εξαιτίας των φυσικών απαιτήσεων της γεωργίας, θεωρούνταν πολύ προτιμότεροι οι γιοι από τις κόρες. Επιπλέον, η παράδοση της Κίνας απαιτούσε να είναι οι γιοι, και όχι οι θυγατέρες, εκείνοι που θα φροντίζουν τους ηλικιωμένους γονείς. Το αποτέλεσμα της πολιτικής του ενός παιδιού ήταν να αυξηθεί το υποκειμενικό κόστος (perceived

cost) για την κινεζική οικογένεια με τη γέννηση ενός κοριτσιού. Κατά συνέπεια, μερικά κορίτσια δόθηκαν για υιοθεσία στο εξωτερικό, ενώ πολλά άλλα απλώς «εξαφανίστηκαν» στη διάρκεια του πρώτου έτους της ζωής τους – θύματα παραμέλησης και κακομεταχείρισης.

Στην πραγματικότητα, ο βραβευμένος με Νόμπελ Ινδός οικονομολόγος Αμάρτια Σεν (Amartya Sen) υπολόγισε, το 1990, ότι υπήρχε στην Ασία ένα «έλλειμμα γυναικών» που έφτανε τα 100 εκατομμύρια, εξαιτίας του υποκειμενικού κόστους των κοριτσιών, με άλλες εκτιμήσεις να ανεβάζουν το μέγεθος αυτό στα 160 εκατομμύρια.

Πρόσφατα γεγονότα, όμως, έχουν μεταβάλει το σχετικό κόστος ενός αγοριού έναντι ενός κοριτσιού προς την κατεύθυνση μιας μεγαλύτερης ισορροπίας. Καθώς η Κίνα αστικοποιείται με γρήγορους ρυθμούς, η ανάγκη για χειρωνακτική εργασία, από την οποία εκπήγαζε η προτίμηση υπέρ του αγοριού, έχανε ολοένα και περισσότερο τη σημασία της. Έτσι, η ανισορροπία μεταξύ αγοριών και κοριτσιών στην Κίνα, που έφτασε στο αποκορύφωμά της το 1995, άρχισε από τότε να πέφτει προς τη βιολογική φυσική ισορροπία. Και από το 2015, η κυβέρνηση της Κίνας έθεσε επισήμως τέρμα στην πολιτική του ενός παιδιού.

Οι συνέπειες όμως θα διαρκέσουν για πολλά ακόμη χρόνια. Σήμερα εκτιμάται ότι στην Κίνα ανέρχεται στα 30 εκατομμύρια το πλεόνασμα ανδρών – δηλαδή, ο αριθμός των ανδρών που υπερβαίνει τον αριθμό των γυναικών που θα φτάσουν στην ενηλικίωση το 2020. Πολλές αναφορές μιλούν για κινεζικά χωριά που είναι γεμάτα από μοναχικούς άνδρες. Δεν εκπλήττει κανένα, λοιπόν, ότι λειτουργούν σήμερα δικτυακοί τόποι στην Κίνα που συμβουλεύουν τα ζευγάρια σχετικά με το πώς μπορούν να αποκτήσουν ένα κορίτσι αντί για ένα αγόρι.

EDJONES/Gettyimages

Στην Κίνα, το κόστος απόκτησης ενός κοριτσιού, σε σύγκριση με το κόστος απόκτησης ενός αγοριού, έχει μειωθεί χάρις στις αλλαγές που έχουν γίνει στην οικονομία και στην οικονομική πολιτική του κράτους.

» Σύντομη ανασκόπηση

- Όλες οι οικονομικές δραστηριότητες προϋποθέτουν κάποια **ατομική επιλογή**.
- Οι άνθρωποι είναι αναγκασμένοι να κάνουν επιλογές, επειδή οι **παραγωγικοί πόροι** βρίσκονται σε **στενότητα**.
- Το πραγματικό κόστος ενός αγαθού είναι το **κόστος ευκαιρίας** του – αυτό από το οποίο πρέπει κανείς να παραιτηθεί για να αποκτήσει το συγκεκριμένο αγαθό. Το χρηματικό κόστος είναι μερικές φορές ένας καλός δείκτης του κόστους ευκαιρίας, αλλά όχι πάντα.
- Πολλές επιλογές αφορούν όχι ζητήματα του τύπου *εάν θα κάνουμε κάτι, αλλά του τύπου πόσο πολύ θα κάνουμε κάτι*. Οι επιλογές του τύπου «πόσο πολύ» απαιτούν **αντισταθμίσεις** στο όριο. Η μελέτη των **οριακών αποφάσεων** είναι γνωστή ως **οριακή ανάλυση**.
- Επειδή οι άνθρωποι συνήθως αξιοποιούν τις ευκαιρίες για να βελτιώσουν τη θέση τους, τα **κίνητρα** μπορούν να μεταβάλουν τη συμπεριφορά των ανθρώπων.

» Ελέγξτε τι έχετε κατανοήσει 1-2

Οι απαντήσεις δίνονται στο τέλος του βιβλίου

1. Εξηγήστε πώς καθένα από τα ακόλουθα εξηγεί μία από τις τέσσερις αρχές της ατομικής επιλογής.
 - α. Είναι η τρίτη φορά που πηγαίνετε στον μπουφέ με τα γλυκά, ενός εστιατορίου του τύπου «τρώτε ό,τι και όσο θέλετε», αλλά αισθάνεστε ήδη το στομάχι σας μάλλον γεμάτο. Μολονότι δεν θα σας κόστιζε περισσότερο χρήμα, αποφασίζετε να

«παραιτηθείτε» από ένα κομμάτι τάρτας με κρέμα και καρύδα, αλλά να πάρετε ένα κομμάτι κέικ σοκολάτας.

- β. Ακόμη και αν υπήρχαν περισσότεροι παραγωγικοί πόροι στον κόσμο, πάλι θα ήταν σε στενότητα.
 - γ. Διάφοροι βοηθοί διδασκαλίας διδάσκουν ορισμένα μαθήματα στα Βασικά Στοιχεία Οικονομικής. Ο κατάλογος σπουδαστών που διδάσκονται από διδάσκοντες βοηθούς με εξαιρετική φήμη συμπληρώνεται πολύ γρήγορα, ενώ αντίθετα μένουν κενές θέσεις στον κατάλογο σπουδαστών που διδάσκονται από διδάσκοντες βοηθούς που δεν έχουν τόσο καλή φήμη.
 - δ. Για να αποφασίσετε πόσες περισσότερες ώρες θα γυμνάζεστε την εβδομάδα, συγκρίνετε τα οφέλη για την υγεία σας από μία επιπλέον ώρα γυμναστικής με την επίπτωση στους βαθμούς σας από μία λιγότερη ώρα μελέτης.
2. Αμείβετε με μισθό 45.000 δολάρια το έτος στην τρέχουσα εργασία σας στην εταιρεία Whiz Kids Consultants. Εξετάζετε μια θέση εργασίας που σας έχει προταθεί από την εταιρεία Brainiacs, Inc., στην οποία θα αμείβετε με 50.000 δολάρια το έτος. Ποια από τα ακόλουθα είναι στοιχεία του κόστους ευκαιρίας για την αποδοχή της νέας θέσης εργασίας στην εταιρεία Brainiacs, Inc.;
 - α. Ο αυξημένος χρόνος που δαπανάται για να πηγαίνετε στη νέα εργασία σας και να επιστρέψετε από αυτήν.
 - β. Ο ετήσιος μισθός των 45.000 δολαρίων της παλιάς εργασίας σας.
 - γ. Ο μεγαλύτερος χώρος που θα έχετε στο νέο γραφείο σας.

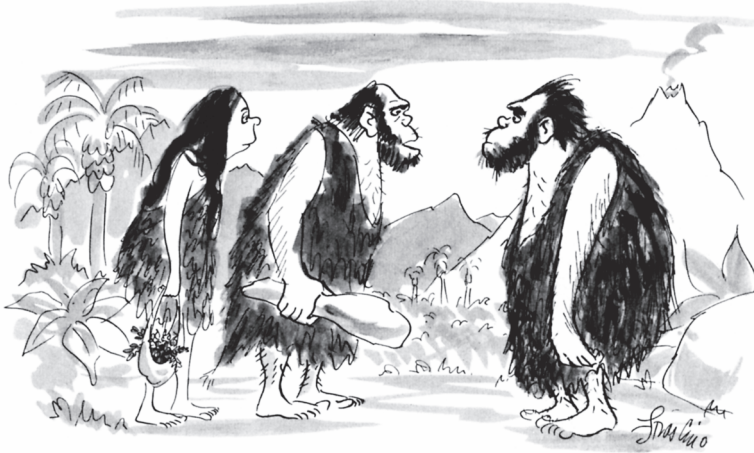
Αλληλεπίδραση: Πώς λειτουργούν οι οικονομίες

Η οικονομία είναι ένα σύστημα που συντονίζει τις παραγωγικές δραστηριότητες πολλών ανθρώπων. Σε μια οικονομία της αγοράς, όπως αυτή στην οποία ζούμε, ο συντονισμός αυτός πραγματοποιείται χωρίς τη μεσολάβηση κανενός συντονιστή: κάθε άτομο κάνει τις δικές του επιλογές.

Ωστόσο, οι επιλογές αυτές δεν είναι κατά κανένα τρόπο ανεξάρτητες μεταξύ τους: οι ευκαιρίες κάθε ατόμου, επομένως και οι επιλογές του, εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις επιλογές των άλλων ατόμων. Συνεπώς,

Οι ευκαιρίες κάθε ατόμου, επομένως και οι επιλογές του, εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις επιλογές των άλλων ατόμων.

«Εγώ κυνηγάω κι εκείνη μαζεύει τροφές. Διαφορετικά δεν θα τα βγάζαμε πέρα»

τους αποδόσεις. Προφανώς, είναι προς το συμφέρον του κάθε αγρότη να συμβαδίζει με τις τελευταίες καλλιεργητικές τεχνικές.

Ωστόσο, το τελικό αποτέλεσμα της προσπάθειας κάθε αγρότη να αυξήσει το εισόδημά του ήταν στην πραγματικότητα η έξοδος πολλών αγροτών από τον κλάδο. Επειδή οι Αμερικανοί αγρότες ήταν πολύ επιτυχημένοι στην επίτευξη μεγαλύτερων αποδόσεων, οι τιμές των αγροτικών προϊόντων μειώνονταν σταθερά. Η πτώση των τιμών μείωσε το εισόδημα πολλών αγροτών, και το αποτέλεσμα ήταν λιγότεροι άνθρωποι να θεωρούν κερδοφόρα την απασχόληση με τη γεωργία. Δηλαδή, ένας ατομικός αγρότης που καλλιεργεί μια καλύτερη ποικιλία καλαμποκιού βελτιώνει τη θέση του· όταν όμως πολλοί αγρότες καλλιεργήσουν μια καλύτερη ποικιλία καλαμποκιού, το αποτέλεσμα μπορεί να είναι η επιδείνωση της θέσης των αγροτών στο σύνολό τους.

Η **αλληλεπίδραση** (interaction) επιλογών – οι επιλογές μου επηρεάζουν τις επιλογές σου και αντίστροφα – είναι χαρακτηριστικό των περισσότερων οικονομικών καταστάσεων. Τα αποτελέσματα αυτών των αλληλεπιδράσεων είναι συχνά πολύ διαφορετικά από εκείνα που επεδίωκαν τα μεμονωμένα άτομα.

Ο αγρότης που καλλιεργεί μια νέα και βελτιωμένη ποικιλία καλαμποκιού δεν παράγει απλώς περισσότερο καλαμπόκι. Ο αγρότης αυτός επηρεάζει την αγορά του καλαμποκιού μέσω των αυξημένων στρεμματικών αποδόσεων που επιτυγχάνει – και οι συνέπειες θα γίνουν αισθητές σε άλλους αγρότες, καταναλωτές, αλλά και πέραν αυτών.

Εκτός από τις τέσσερις οικονομικές αρχές που διέπουν την ατομική επιλογή, υπάρχουν πέντε αρχές που διέπουν την οικονομική αλληλεπίδραση. Οι αρχές αυτές συνοψίζονται στον Πίνακα 1.2.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2 Οι αρχές της αλληλεπίδρασης των ατομικών επιλογών

5. Υπάρχουν οφέλη από το εμπόριο.
6. Επειδή οι άνθρωποι ανταποκρίνονται σε κίνητρα, οι αγορές κινούνται προς την ισορροπία.
7. Οι παραγωγικοί πόροι θα πρέπει να χρησιμοποιούνται όσο πιο αποτελεσματικά είναι δυνατόν για να επιτευχθούν οι στόχοι της κοινωνίας.
8. Επειδή οι άνθρωποι συνήθως αξιοποιούν τα οφέλη από το εμπόριο, οι αγορές συνήθως οδηγούν στην αποτελεσματικότητα.
9. Όταν οι αγορές δεν επιτυγχάνουν την αποτελεσματικότητα, η παρέμβαση του κράτους μπορεί να βελτιώσει την ευημερία της κοινωνίας.

Αρχή 5η: Υπάρχουν οφέλη από το εμπόριο

Γιατί οι επιλογές που κάνω εγώ αλληλοεπιδρούν με τις επιλογές που κάνετε εσείς; Μια οικογένεια θα μπορούσε να προσπαθήσει να παράγει η ίδια όλα τα αγαθά που χρειάζεται για να καλύπτει τις ανάγκες της – να καλλιεργεί τα τρόφιμα που καταναλώνει, τα ράβει τα ρούχα που φοράει, να δημιουργεί η ίδια την ψυχαγωγία που χρειάζεται, να γράφει τα δικά της οικονομικά συγγράμματα. Ωστόσο, η προσπάθειά της να ζήσει με αυτό τον τρόπο θα ήταν πολύ δύσκολη.

για να κατανοήσουμε πώς λειτουργεί η οικονομία της αγοράς, πρέπει να εξετάσουμε την **αλληλεπίδραση** στην οποία οι επιλογές μου επηρεάζουν τις επιλογές σας, και αντίστροφα.

Όταν μελετάμε την οικονομική αλληλεπίδραση, γρήγορα μαθαίνουμε πώς το τελικό αποτέλεσμα των ατομικών επιλογών μπορεί να είναι διαφορετικό από εκείνο που επεδίωκε το κάθε μεμονωμένο άτομο. Παραδείγματος χάρη, κατά τον περασμένο αιώνα οι αγρότες των Ηνωμένων Πολιτειών υιοθετούσαν πρόθυμα νέες καλλιεργητικές τεχνικές και ποικιλίες προϊόντων που μείωναν το κόστος τους και αύξαιναν τις στρεμματικές

Το κλειδί για την επίτευξη ενός υψηλότερου βιοτικού επιπέδου για όλους είναι το **εμπόριο**, στο οποίο οι άνθρωποι προχωρούν σε καταμερισμό εργασίας μεταξύ τους και κάθε άτομο παρέχει ένα αγαθό ή μια υπηρεσία, παίρνοντας ως αντάλλαγμα τα διάφορα αγαθά και υπηρεσίες που επιθυμεί.

Ο λόγος για τον οποίο έχουμε μια οικονομία, και όχι πολλά αυτόρρηκα άτομα, είναι το ότι υπάρχουν **οφέλη από το εμπόριο**: με τον καταμερισμό εργασίας και το εμπόριο, δύο άνθρωποι (ή 7 δισεκατομμύρια άνθρωποι) μπορούν καθένας να αποκτήσει περισσότερα επιθυμητά αγαθά σε σύγκριση με όσα θα μπορούσε να έχει ως αυτόρρηκος. Αυτό μας οδηγεί στην πέμπτη μας αρχή:

Υπάρχουν οφέλη από το εμπόριο.

Τα οφέλη από το εμπόριο προκύπτουν από τον καταμερισμό εργασίας, τον οποίο οι οικονομολόγοι αποκαλούν **εξειδίκευση** – μια κατάσταση στην οποία διαφορετικοί άνθρωποι ασχολούνται καθένας με ένα διαφορετικό έργο, ειδικεύομενοι σε εκείνα τα έργα τα οποία εκτελούν καλύτερα. Τα πλεονεκτήματα της εξειδίκευσης, και τα οφέλη που προκύπτουν από το εμπόριο, ήταν η αφετηρία του *Πλούτου των εθνών*, του έργου που δημοσίευσε ο Άνταμ Σμιθ το 1776 και το οποίο πολλοί το θεωρούν ως απαρχή της οικονομικής ως επιστήμης. Το βιβλίο του Σμιθ αρχίζει με την περιγραφή ενός εργαστηρίου του 18ου αιώνα στο οποίο κατασκευάζονται καρφίτσες και όπου ο καθένας από τους δέκα εργαζομένους, αντί να κατασκευάζει μια καρφίτσα από την αρχή μέχρι το τέλος, εξειδικεύεται σε ένα από τα πολλά βήματα που απαιτούνται για την κατασκευή της κάθε καρφίτσας:

Ένας τραβά το σύρμα, ένας άλλος το ισιώνει, ένας τρίτος το κόβει, ένας τέταρτος φτιάχνει τη μύτη, ένας πέμπτος τροχίζει την κορυφή που θα δεχτεί την κεφαλή της καρφίτσας· και μόνο το φτιάξιμο της κεφαλής απαιτεί δύο ή τρεις ξεχωριστές εργασίες· η τοποθέτηση της κεφαλής στην τροχισμένη κορυφή είναι μια ξεχωριστή εργασία, η επικασσιτέρωση των καρφισιών είναι μια άλλη. Ακόμη και η τοποθέτησή τους στο χαρτί είναι μια ιδιαίτερη εργασία. Έτσι, η σημαντική διαδικασία της κατασκευής καρφισιών διαιρείται σε δεκαοκτώ περίπου ξεχωριστές εργασίες ... Οι δέκα αυτοί άνθρωποι, λοιπόν, μπορούσαν να κατασκευάζουν μόνοι τους πάνω από σαράντα οκτώ χιλιάδες καρφίτσες σε μια μέρα... Αν, όμως, είχαν εργαστεί μόνοι τους και ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλο, και χωρίς κανείς από αυτούς να έχει εκπαιδευτεί στην ιδιαίτερη αυτή εργασία, τότε ασφαλώς δεν θα μπορούσε κανένας τους να κατασκευάσει είκοσι καρφίτσες, ενδεχομένως, ούτε καν μία καρφίτσα την ημέρα...

Η ίδια αρχή ισχύει όταν παρατηρήσουμε τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα κατανέμουν τις δραστηριότητές τους και συναλλάσσονται μεταξύ τους σε μια οικονομία. *Η οικονομία, στο σύνολό της, μπορεί να παράγει περισσότερα αγαθά όταν το κάθε άτομο εξειδικεύεται σε μια εργασία και συναλλάσσεται με τους άλλους.*

Τα οφέλη από την εξειδίκευση είναι ο λόγος που ένα άτομο επιλέγει συνήθως να ακολουθήσει μία μόνο σταδιοδρομία. Χρειάζονται πολλά χρόνια σπουδών και εμπειρίας για να γίνει κάποιος γιατρός ή πιλότος εμπορικού αεροσκάφους. Πολλοί γιατροί θα μπορούσαν να έχουν γίνει εξαιρετικοί πιλότοι, και αντιστρόφως· ωστόσο, εάν κάποιος αποφάσισε να ακολουθήσει και τις δύο σταδιοδρομίες θα έχει ελάχιστες πιθανότητες να γίνει τόσο καλός πιλότος ή τόσο καλός γιατρός όσο κάποιος άλλος που θα εξειδικευόταν σε ένα μόνον από αυτά τα δύο επαγγέλματα. Επομένως, είναι προς όφελος όλων να εξειδικεύονται τα άτομα σε σχέση με τις επιλογές της σταδιοδρομίας τους.

Σε μια οικονομία της αγοράς τα άτομα διενεργούν **εμπόριο** (trade): προσφέρουν αγαθά και υπηρεσίες σε άλλους και να παίρνουν ως αντάλλαγμα αγαθά ή υπηρεσίες.

Υπάρχουν **οφέλη από το εμπόριο** (gains from trade): Οι άνθρωποι μπορούν να αποκτήσουν περισσότερα αγαθά με το εμπόριο απ' ό,τι εάν είχαν προσπαθήσει να είναι αυτόρρηκοι. Η αύξηση αυτή του προϊόντος οφείλεται στην **εξειδίκευση** (specialization): κάθε άτομο ειδικεύεται στη δουλειά ή στα καθήκοντα που ξέρει να κάνει καλά.

Μαρτυρία ισορροπίας στην πράξη, μπροστά στο ταμείο.

Οι αγορές είναι αυτές που επιτρέπουν σε έναν γιατρό και έναν πιλότο να εξειδικεύονται στους αντίστοιχους τομείς τους. Εξαιτίας των αγορών για εμπορικές πτήσεις και των αγορών για υπηρεσίες γιατρών, ένας γιατρός έχει πάντα τη βεβαιότητα ότι θα βρει την πτήση που χρειάζεται και ένας πιλότος έχει τη βεβαιότητα ότι θα βρει έναν γιατρό. Εφόσον οι άνθρωποι γνωρίζουν ότι μπορούν να βρουν τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που επιθυμούν στην αγορά, είναι πρόθυμοι να παραιτηθούν από την αυτάρκεια και, άρα, είναι πρόθυμοι να εξειδικευτούν. Αλλά τι διαβεβαιώνει τους ανθρώπους ότι θα μπορούν να βρискουν στις αγορές ό,τι επιθυμούν; Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα μάς οδηγεί στην επόμενη μας αρχή.

Αρχή 6η: Οι αγορές κινούνται προς την ισορροπία

Ένα απόγευμα, που το σούπερ μάρκετ έχει μεγάλη κίνηση, βλέπουμε μεγάλες ουρές πελατών να περιμένουν τη σειρά τους σε κάθε ταμείο. Κάποια στιγμή, όμως, ανοίγει ένα ταμείο που ήταν έως εκείνη την ώρα ήταν κλειστό. Τι θα συμβεί τότε; Το πρώτο πράγμα που θα δούμε, φυσικά, θα είναι πελάτες που σπεύδουν να πάρουν καλύτερη θέση σε αυτό το νέο ταμείο. Ύστερα όμως από δύο λεπτά τα πράγματα θα είναι πάλι ήρεμα: οι πελάτες θα έχουν αναδιαταχθεί με τέτοιο τρόπο ώστε η ουρά στο ταμείο που μόλις άνοιξε να έχει περίπου το ίδιο μήκος με τις ουρές στα άλλα ταμεία.

Πώς ξέρουμε ότι θα συμβεί αυτό; Γνωρίζουμε από την 4η Αρχή ότι οι άνθρωποι θα εκμεταλλευθούν τις ευκαιρίες που τους παρουσιάζονται για να βελτιώσουν τη θέση τους. Αυτό σημαίνει ότι άνθρωποι θα σπεύσουν να πάρουν καλύτερη θέση στο ταμείο που μόλις άνοιξε για να συντομεύσουν τον χρόνο αναμονής τους στην ουρά. Και τα πράγματα θα ηρεμήσουν πάλι όταν οι πελάτες δεν θα μπορούν να βελτιώσουν τη θέση τους μετακινούμενοι από τη μία ουρά στην άλλη – δηλαδή, όταν οι ευκαιρίες που προσφέρθηκαν στους πελάτες να βελτιώσουν τη θέση τους θα έχουν εξαντληθεί.

Μια οικονομική κατάσταση είναι σε **ισορροπία** (equilibrium) όταν είναι αδύνατον να βελτιωθεί η θέση ενός ατόμου χωρίς να επιδεινωθεί η θέση ενός άλλου.

Το παράδειγμα με τις ουρές στα ταμεία ενός σούπερ μάρκετ αντανακλά μια σημαντική οικονομική αρχή: μια κατάσταση στην οποία τα άτομα δεν μπορούν να βελτιώσουν τη θέση τους κάνοντας κάτι διαφορετικό –όπως στην περίπτωση όπου όλες οι ουρές στα ταμεία έχουν το ίδιο μήκος–, είναι μια κατάσταση που οι οικονομολόγοι αποκαλούν **ισορροπία**.

Θυμηθείτε την φανταστική ιστορία με τη Jiffy Lube, στην οποία υποτίθεται μπορούσατε να αφήσετε το αυτοκίνητό σας για αλλαγή λαδιών και να

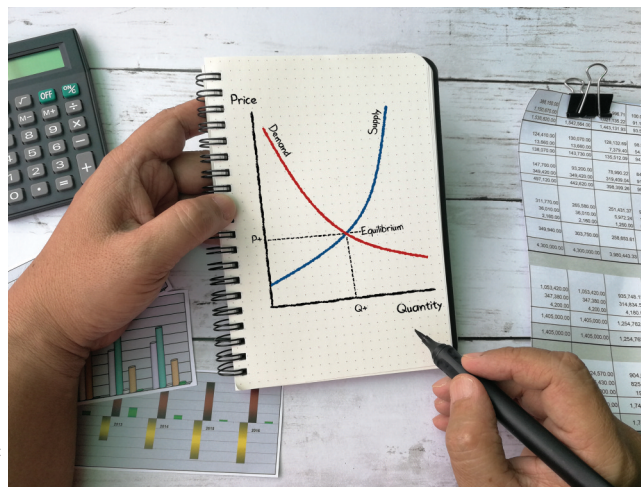
πληρώσετε λιγότερο απ' ό,τι θα πληρώνατε για τη στάθμευσή του σ' ένα πάρκινγκ. Αν προσφερόταν πράγματι αυτή η ευκαιρία, και οι άνθρωποι εξακολουθούσαν να πληρώνουν 30 δολάρια για τη στάθμευση του αυτοκινήτου τους σε ένα πάρκινγκ, η κατάσταση αυτή δεν ήταν κατάσταση ισορροπίας. Και αυτό έπρεπε να είναι η ακούσια αποκάλυψη ότι η ιστορία δεν μπορούσε να είναι αληθινή. Στην πραγματικότητα, οι άνθρωποι θα είχαν αξιοποιήσει την ευκαιρία να σταθμεύσουν το αυτοκίνητό τους φθηνά, όπως ακριβώς οι καταναλωτές στο σούπερ μάρκετ αξιοποιούν τις ευκαιρίες που τους προσφέρονται για να εξοικονομήσουν χρόνο μπροστά στο ταμείο. Και

δρώντας με τον τρόπο αυτό, θα είχαν εξαντλήσει την ευκαιρία! Είτε θα ήταν πολύ δύσκολο κλείσει κανείς ραντεβού για αλλαγή λαδιών είτε η τιμή της αλλαγής λαδιών θα είχε αυξηθεί μέχρι του σημείου που να μην είναι πλέον μια ελκυστική επιλογή (εκτός εάν χρειάζασταν πράγματι αλλαγή λαδιών). Όλη αυτή η συζήτηση μάς οδηγεί στην έκτη μας αρχή:

Επειδή οι άνθρωποι ανταποκρίνονται σε κίνητρα, οι αγορές κινούνται προς την ισορροπία.

Όπως θα δούμε, οι αγορές συνήθως φθάνουν σε ισορροπία μέσω αλλαγών στις τιμές, οι οποίες αυξάνονται ή μειώνονται έως ότου να παύσουν να υπάρχουν ευκαιρίες να βελτιώσουν τη θέση τους τα άτομα.

Η έννοια της ισορροπίας είναι εξαιρετικά χρήσιμη για να κατανοήσουμε τις οικονομικές αλληλεπιδρά-

Επειδή οι άνθρωποι ανταποκρίνονται σε κίνητρα, οι αγορές κινούνται προς την ισορροπία.

σεις, επειδή μας εξασφαλίζει τον τρόπο να παρακάμψουμε πολλές περίπλοκες λεπτομέρειες αυτών των αλληλεπιδράσεων. Για να κατανοήσουμε τι θα συμβεί όταν ανοίξει ένα νέο ταμείο σε ένα σούπερ μάρκετ, δεν χρειάζεται να απασχολήσετε τη σκέψη σας για το πώς ακριβώς θα αναδιαταχθούν οι πελάτες, ποιος θα μπει μπροστά από ποιον, ποιο ακριβώς ταμείο είναι εκείνο που μόλις άνοιξε, και ούτω καθεξής. Το μόνο που πρέπει να γνωρίζετε είναι ότι *κάθε φορά που γίνεται μια αλλαγή, η κατάσταση θα κινηθεί προς την ισορροπία*.

Το γεγονός ότι οι αγορές κινούνται προς την ισορροπία είναι ο λόγος για τον οποίο μπορούμε να στηρίζομαστε σε αυτές, προσδοκώντας ότι θα λειτουργούν με έναν προβλέψιμο τρόπο. Στην πραγματικότητα, μπορούμε να εμπιστευθούμε τις αγορές ότι θα μας προσφέρουν τα βασικά αγαθά που είναι αναγκαία για τη ζωή μας. Παραδείγματος χάρη, οι κάτοικοι των μεγάλων πόλεων μπορούν να είναι βέβαιοι ότι τα σούπερ μάρκετ θα είναι πάντοτε γεμάτα με τα αγαθά που χρειαζόμαστε. Γιατί; Επειδή εάν κάποιος έμπορος που διανέμουν τρόφιμα δεν διατηρούν τα ράφια του καταστήματός τους γεμάτα με αγαθά, τότε δημιουργείται μια μεγάλη ευκαιρία για κέρδος για τους εμπόρους που έχουν γεμάτα ράφια – και τότε θα μετακινηθούν άνθρωποι προς τα γεμάτα σούπερ μάρκετ, όπως ακριβώς μετακινούνται πελάτες προς ένα ταμείο που μόλις άνοιξε να βελτιώσουν τη θέση τους.

Συνεπώς, η αγορά διασφαλίζει ότι θα είναι πάντοτε διαθέσιμη επαρκής ποσότητα και ποικιλία τροφίμων για τους κατοίκους μιας πόλης. Και επιστρέφοντας στην πέμπτη μας αρχή, αυτό ακριβώς επιτρέπει στους κατοίκους της πόλης, να είναι κάτοικοι πόλης – η εξειδίκευση σε μια εργασία που κάνουν στην πόλη, αντί να μένουν σε αγροκτήματα και να καλλιεργούν οι ίδιοι τα τρόφιμα που χρειάζονται.

Μια οικονομία της αγοράς, όπως έχουμε δει, επιτρέπει στους ανθρώπους να αποκομίζουν οφέλη από το εμπόριο. Πώς ξέρουμε, όμως, πόσο καλά λειτουργεί μια τέτοια οικονομία; Η επόμενη αρχή μάς δίνει ένα μέτρο με το οποίο μπορούμε να αξιολογήσουμε την επίδοση μιας οικονομίας.

Η αποτελεσματική χρήση των περιορισμένων πόρων, είναι έννοια-κλειδί για την άνοδο της συλλογικής ευημερίας.

Αρχή 7η: Οι παραγωγικοί πόροι πρέπει να χρησιμοποιούνται αποτελεσματικά για να επιτευχθούν οι στόχοι της κοινωνίας

Ας υποθέσουμε ότι παρακολουθείτε ένα μάθημα σε μια αίθουσα διδασκαλίας που είναι πολύ μικρή για τον αριθμό των σπουδαστών –και αναγκαστικά κάποιοι στέκονται όρθιοι ή κάθονται στο δάπεδο– παρά το γεγονός ότι την ίδια στιγμή, δίπλα τους, είναι διαθέσιμες μεγάλες και κενές αίθουσες διδασκαλίας. Θα λέγατε, με το δικό σας, ότι αυτός δεν είναι τρόπος με τον οποίο πρέπει να λειτουργεί ένα κολέγιο. Οι οικονομολόγοι θα αποκαλούσαν την κατάσταση αυτή ως *αναποτελεσματική* χρήση πόρων. Όμως, εάν η αναποτελεσματική χρήση πόρων δεν είναι επιθυμητή, τότε τι σημαίνει *αποτελεσματική* χρήση των πόρων;

Μπορεί να σκεφθείτε ότι η αποτελεσματική χρησιμοποίηση των πόρων έχει σχέση με το χρήμα, δηλαδή, ότι ενδεχομένως να μετριέται σε χρηματικούς όρους. Ωστόσο, στην οικονομική, όπως και στη ζωή, το χρήμα είναι μόνον ένα μέσο για την επίτευξη άλλων σκοπών. Το μέτρο που πραγματικά ενδιαφέρει τους οικονομολόγους δεν είναι το χρήμα, αλλά η ευτυχία ή η ευημερία των ανθρώπων. Οι οικονομολόγοι λένε ότι *οι παραγωγικοί πόροι μιας οικονομίας χρησιμοποιούνται αποτελεσματικά όταν χρησιμοποιούνται με τρόπο που αξιοποιεί πλήρως όλες τις ευκαιρίες για να βελτιωθεί η ζωή όλων των ανθρώπων*. Ή, με μια άλλη διατύπωση, μια οικονομία είναι *αποτελεσματική* εάν αξιοποιεί όλες τις διαθέσιμες ευκαιρίες για να βελτιώσει τη θέση ορισμένων ανθρώπων χωρίς να επιδεινώσει τη θέση κανενός άλλου.

Στο παράδειγμά μας με την αίθουσα διδασκαλίας, έχουμε έναν ξεκάθαρο τρόπο να βελτιώσουμε τη θέση όλων – να μετακινήσουμε τους σπουδαστές σε μια μεγαλύτερη αίθουσα διδασκαλίας, και έτσι κάνουμε τα πράγματα

Μια οικονομία είναι **αποτελεσματική** (efficient) εάν αξιοποιεί κάθε ευκαιρία για να βελτιώσει τη ζωή κάποιων μελών της χωρίς να επιδεινώσει τη ζωή κάποιων άλλων.

καλύτερα για τους σπουδαστές μιας τάξης χωρίς να επιδεινώνουμε τη θέση κανενός. Η παράδοση του μαθήματος σε μια μικρότερη αίθουσα διδασκαλίας είναι ένας αναποτελεσματικός τρόπος χρησιμοποίησης των πόρων του κολεγίου.

Construction Photography/Corbis

Μερικές φορές η δικαιοσύνη επισκιάζει την αποτελεσματικότητα.

Δικαιοσύνη (equity) σημαίνει να παίρνουν όλοι το μερίδιο που δικαιούνται. Δεδομένου, όμως, ότι οι άνθρωποι διαφωνούν σχετικά με το τι είναι «δίκαιο», η δικαιοσύνη δεν είναι τόσο καλά καθορισμένη ως έννοια όσο η αποδοτικότητα.

Όταν μια οικονομία είναι αποτελεσματική, τότε αποκομίζει τα μέγιστα δυνατά οφέλη από το εμπόριο, με δεδομένους τους διαθέσιμους παραγωγικούς της πόρους, επειδή δεν είναι δυνατόν να μεταβληθεί ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιούνται ώστε να βελτιωθεί η θέση όλων. Όταν μια οικονομία είναι αποτελεσματική, μπορεί να βελτιωθεί η θέση ενός ατόμου με μια μεταβολή του τρόπου με τον οποίο χρησιμοποιούνται οι πόροι, αλλά *μόνον* με την επιδείνωση της θέσης κάποιου άλλου ατόμου.

Στο παράδειγμά μας με την αίθουσα διδασκαλίας, εάν όλες οι άλλες μεγαλύτερες αίθουσες χρησιμοποιούνταν ήδη, τότε το κολλέγιο θα λειτουργούσε αποτελεσματικά: η τάξη σας θα μπορούσε να βελτιώσει τη θέση της *μόνον* μετακινούμενη σε μια άλλη μεγαλύτερη αίθουσα. Τότε όμως θα επιδεινώνατε τη θέση άλλων σπουδαστών, επειδή θα τους αναγκάζατε να μετακινηθούν σε μια άλλη μικρότερη αίθουσα. Ερχόμαστε έτσι στην έβδομή μας αρχή:

Οι παραγωγικοί πόροι θα πρέπει να χρησιμοποιούνται όσο πιο αποτελεσματικά είναι δυνατόν για να επιτευχθούν οι στόχοι της κοινωνίας.

Θα πρέπει οι υπεύθυνοι για τη χάραξη της οικονομικής πολιτικής να επιδιώκουν πάντοτε την οικονομική αποτελεσματικότητα; Ασφαλώς, όχι πάντοτε. Επειδή η αποτελεσματικότητα είναι *μόνον* ένα μέσο για την επίτευξη των στόχων της κοινωνίας. Μερικές φορές η αποτελεσματικότητα μπορεί να έρχεται σε σύγκρουση με έναν στόχο που η κοινωνία θεωρούσε ότι άξιζε να επιτευχθεί. Παραδείγματος χάρη, στις περισσότερες οικονομίες, οι άνθρωποι ενδιαφέρονται και για άλλα ζητήματα, όπως η **δικαιοσύνη**. Και συνήθως πραγματοποιείται μια αντιστάθμιση μεταξύ δικαιοσύνης και αποτελεσματικότητας: μέτρα που προάγουν τη δικαιοσύνη συχνά

το επιτυγχάνουν με κόστος τη μείωση της αποτελεσματικότητας στην οικονομία, και αντίστροφα.

Για να το κατανοήσετε, σκεφθείτε τις θέσεις στάθμευσης, σε δημόσιο χώρο, που προορίζονται για άτομα με ειδικές ανάγκες. Πολλοί άνθρωποι έχουν δυσκολίες στο περπάτημα ή είναι ανάπηροι και, επομένως, είναι αναντίρρητα δίκαιο να υπάρχουν στους δημόσιους χώρους στάθμευσης, θέσεις για χρήση *μόνον* από άτομα με ειδικές ανάγκες. Όμως, μπορεί να έχετε παρατηρήσει ότι στην περίπτωση αυτή υπάρχει και κάποιος βαθμός αναποτελεσματικότητας. Για να διασφαλιστεί ότι θα υπάρχει μια διαθέσιμη θέση στάθμευσης για ένα άτομο με ειδικές ανάγκες όταν θα την χρειαστεί, συνήθως υπάρχουν περισσότερες θέσεις στάθμευσης απ' ό,τι θα μπορούσαν να καλύψουν τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Κατά συνέπεια, επιθυμητές θέσεις στάθμευσης μένουν ανεκμετάλλετες. (Και ο πειρασμός για οδηγούς που δεν ανήκουν στα άτομα με ειδικές ανάγκες να αφήσουν το αυτοκίνητο σε αυτές τις θέσεις στάθμευσης είναι τόσο μεγάλος που πρέπει να αποθαρρυνθούν με τον φόβο της επιβολής προστίμου).

Εκτός, λοιπόν, από την πρόσληψη υπαλλήλων που κατανέμουν τους χώρους στάθμευσης, είναι φανερό ότι έχουμε μια σύγκρουση μεταξύ *δικαιοσύνης*, που καθιστά πιο «δίκαιη» τη ζωή των ατόμων με ειδικές ανάγκες, και *αποτελεσματικότητας*, που διασφαλίζει ότι όλες οι διαθέσιμες ευκαιρίες για να βελτιωθεί η θέση των ανθρώπων πρέπει να αξιοποιούνται πλήρως, χωρίς να αφήνουν ποτέ ανεκμετάλλετες θέσεις στάθμευσης.

Ωστόσο, το πόσο μακριά μπορούν οι υπεύθυνοι για τη χάραξη της οικονομικής πολιτικής να προχωρήσουν στην προαγωγή της δικαιοσύνης σε βάρος της αποτελεσματικότητας είναι ένα δύσκολο ζήτημα που βρίσκεται στην